

Édes Anyanyelvünk

XXIX. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2007. DECEMBER

ÁRA: 120 FORINT

Dr. Bucur-Horváth Ildikó

Anyanyelvem mint félig idegen

Milyen is a magyar nyelv? Senkit se botránkoztasson meg, hogy éppen én, külhoni magyar beszélek erről. Ráadásul műszaki. Teszem ezt azért, mert bár nem vagyok nyelvtudós (maradjunk az írástudónál), az a helyzetkép alakult ki bennem az idők folyamán, hogy bár nyelven belül vagyok, de ugyanakkor kívül is. Mint ilyen, és egyben más nyelvek birtokában is, nemcsak belülről ismerem, de kívülről is rálátok anyanyelvemre, ami talán nem haszontalan.

Az iskolában azt tanították nekünk, hogy a magyar nyelv tömör, szabatos és... (a harmadik jelzőre, sajnos, nem emlékszem). Nos, hogy ez mennyire így van, azt igazolják saját tapasztalataim is. Idegen szövegek magyarra ültetésekor vettem észre, hogy a magyar változat rendszerint rövidebb, mint az eredeti. Ha nincs így, nem jó a fordítás.

Amikor irogatni kezdtem, rájöttem, hogy a magyar nyelv rendkívül igényes. Kinok kinja, de ugyanakkor élvezetek élvezete is egy magyarul megírt szöveget újra és újra átírni, javítani, hiszen a szavak, kifejezések és fordulatok oly gazdag tárából lehet meríteni.

Ez a röpke 17 év döböntett rá arra is, hogy a magyar nyelv mennyire fejlődőképessé és találékony. Új tárgyak és jelenségek szavakba öntése a magyar nyelv számára igen egyszerű. Igaz, hogy aránylag sok neologizmus is beépül a nyelvbe, de azoknak rendszerint kialakul a magyar megfelelője is. Ne essék tévedés, nem vagyok elszánt ellenfele az idegen szavak használatának, néha szükségesegek. De mennyire szépen hangzik például az a szó, hogy *pillepalack* vagy *maroktelefon*. Vagy saját szakmámban az *öszvér szerkezetek* elnevezés, amely a vegyes, azaz vasbetonból és acélból épült tartószerkezeteket jelöli. Egyik nyelv se merete ezt megtenni. Minden más nyelv a „vegyes” szónak megfelelő jelzőt használja.

Bizonyosan nem mondom újat, ha azt állítom, hogy a nyelv élő entitás, állandó fejlődésben és mozgásban van abbéli igyekezetében, hogy követhesse mindazon jelenségeket, amelyek – általánosan fogalmazva – a társadalmi változásokat kísérik. Igen ám, de éppen ezzel kapcsolatban jelennek meg a legkülönfélébb nyelvi sallangok, túlbuzjángások, amelyek a nyelv szabatoságának, érthetőségének és nem utolsósorban a szépségének a rovására mennek. Megpróbállok egy párat felsorolni.

Például a szavaknak már-már mániakus rövidítése: *ubi, ovi, pari, TV-paprika, süti* stb. Hogy ez csak a közbeszédben jelentkezik? Hogy jópofa? Ha így lenne is, akkor is tény, hogy ezen a csonka nyelven nevelkednek a gyermekeink.

A nem ragozó nyelvek eseteivel egyenértékű magyar ragozás igen árnyalt és sokrétű kifejezőképességet biztosít. Csak tudni kell a ragokat használni. A nyelvre veszélyes jelenségként élem meg a ragok olykori helytelen használatát. És nem akármilyen közegben. A közelmúlt mindennapos hirdetése szerint a közszolgálati televízióban „Magyarország és Horvátország együtt pályázik a 2012-es Európa-bajnokságot...” . Hogy mire pályázok, vagy hogy miért pályázok, az két teljesen különböző dolog. Szórszálhasogatás? Aligha.

Ami még ennél is zavaróbb, legalábbis számomra, az az igekötők kény-kedv szerinti, mondhatnám zabolátlán használata. Ezek a túlkapások éppen a nyelv egyik erényével élnek vissza. Sztáripportyer és szerkesztő jelenti be a közszolgálati televízióban, hogy ő most „fő/konferál”. Nocsak. Egy másik újságíró a kódot nem megfejti, hanem *főfejt*, mint a szvettert. Még az aranyos, okos, fiatal műsorvezető hölgy szerint is a rizikót *bevállalják*, az illetékes tárcabiztos pedig a bejelentéseket *kigyűjti*. Hogy a nyelv fejlődhet? Igen. Hogy a szavak értelme változhat? Bizvást. Csakhogy ez a furcsa, nyakló nélküli igekötő-invázió a magyarul tudót megrémiszi, a magyarul tanulót pedig összezavarja. Az is lehetséges, hogy szélmalomharcot folytatok immár több mint egy évtizede. Talán nincs is igazam. Egy 1995-ben közölt rövid írásomat idézem mégis: „Olvasom és hallom az utóbbi időben, hogy X. Y. /erendezte ügyes-bajos dolgait, hogy /leszabályozták Z. testület működését, hogy ifjú titánok technikailag /emenedzselték saját magukat... Ezek után ózdkodom leróni a kegyeletet, leköpní az ellenfelet, levonni a következtetéseket. Viszont: /etisztelem a /etisztelendőket.”

Még egy nyelvi jelenségre szeretnék utalni. Ezt úgy fogalmaznám meg, hogy a magyar nyelv túlságos belterjessége. Mit érték ezen? Nos, köztudomású, hogy az anyaországban igen kevesen beszélnek jól idegen nyelveket. Ennek több oka lehet, ami külön tanulmány tárgyát képezheti. (Csak halkan jegyzem meg, hogy szerintem a hiány egyik forrása a filmeknek majdnem általános szinkronizálása.) Nos, ez a saját levünkben fővés nem biztos, hogy jó hatással van az

(folytatás a 8. oldalon) →

A TARTALOMBÓL:

Fábián Zsuzsanna:
A nyelvek múzeumai

Balázs Géza és
Maróti István:
A magyar nyelv
múzeuma

Berényi Zsuzsanna
Ágnes:
Ahány ház, annyi szokás

Lévai Zoltán:
Az „ikes” igékről

Bíró Ágnes:
Erzsébetek éve

Holczer József:
Hungarikum,
magyarikum,
akadémikum

Jakab István:
„Önfeláldozó”
szóhasználat

Grétsy László:
A stílusközpontú nyelv-
művelés jegyében

És: új szavak és
könyvek, nyelvi játékok,
rendezvények,
nyelvész-leletek

Feltámadtunk...

Az Édes Anyanyelvünk 2007/4. számában jeleztük: 31 év után megszüntették a Magyar Rádió Beszélni nehéz! című műsorát. Örömmel tájékoztatjuk kedves olvasóinkat: a Magyar Katolikus Rádió elnökének, Juhász Juditnak jóvoltából új címmel, kissé átalakított tartalommal, de folytathatjuk jó három évtizeddel ezelőtt megkezdett munkánkat. A szeptember 22. óta SZÓRÓL-SZÓVAL címmel jelentkező műsort kéthetenként hallhatják az érdeklődők: szombaton délután 14.45-kor az adást, majd két nap múlva, hétfőn 19.45-kor az ismétlést. Beszédművelő köreink és önkéntes munkatársaink kitartásának köszönhetően cseppet sem csökkent az érdeklődés műsorunk iránt, hiszen egy-egy adáshoz most is száznál több megfajtás érkezik szerkesztőségünkbe.

Legutóbb ötvennél több levélben olvashattunk köszönő sorokat. Egy-két szilánk talán még idefér: „Köszönjük a Magyar Katolikus Rádiónak – külön Juhász Juditnak és Szabó Csillának –, hogy a beszédművelést ők is szívügyüknek tekintve biztosítják a Beszélni nehéz! körök népes taborának együvé tartozását” (Dózsa György Gimnázium, Kiskunmajsa); „Köszönjük a kéznújtást, a befogadást.” (Kazinczy F. Ált. Isk., Miskolc); „Örök életet kívánunk a Magyar Katolikus Rádió »Szórol-szóval« műsorának!” (Dr. Durucz Istvánné, Nyíregyháza).

Úgy legyen!

Kerekes Barnabás

TARTALOM

Dr. Bucur-Horváth Ildikó: Anyanyelvem mint félig idegen	1
Kerekes Barnabás: Feltámadtunk...	2
Berényi Zsuzsanna Ágnes: Ahány ház, annyi szokás	3
Lévai Zoltán: Az „ikes” igékről.	4
Balázs Géza: A rádiós Édes anyanyelvünk élete és...	5
Balog Lajos: Angol hatás helyesírásunkban	6
Dóra Zoltán: <i>Takar</i>	6
Holczer József: <i>Hungarikum, magyarikum, akadémiikum</i>	7
Jakab István: „Önfeláldozó” szóhasználat	7
Graf Rezső: Kis helyesírási körkép	8
Bíró Ágnes: Erzsébetek éve	9
Minya Károly: Vesszővel vagy anélkül?	9
Fábián Zsuzsanna: A nyelvek múzeumai	10
Balázs Géza és Maróti István: A magyar nyelv múzeuma.	11
Adamikné Jászó Anna: A Szegedi Műhely az olvasásról.	12
Grétsy László: A stílusközpontú nyelvművelés jegyében.	13
H. Varga Márta: A határozói és jelzői funkciók keveredése	14
Gados László: Kinek mi ésszerű?	15
Marton Sándor: Iskolaavatás Szentgálon	16
Komoróczy György: Erdélyi hírek	16
Némethné dr. Balázs Katalin: Szakkörvezetők tábora.	16
D. L.: Péchy Blanka-jutalmak	16
Új szavak, kifejezések (47.).	17
Hírek	17
Rendezvények.	17
Nyelvészeti kiadványok.	17
Pontozó	18
Keresztrejtvény	19
S. Varjú Anna: „Megvető” dolgok	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észletek.	20

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvápolók Szövetségének évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – megjelenő folyóirata

Megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja: az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó: Grétsy László

A szerkesztőség tagjai: Balázs Géza, Kemény Gábor, Maróti István

A szerkesztőség címe: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F I. em. Telefon: 411-6500/5353

Postacím: 1364 Budapest, Pf. 122.

Honlap: www.anyanyelvapolo.hu (vagy: www.anyanyelvapolo.hu)
Villámposta: ea@anyanyelvapolo.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (Bp. VIII., Orczy tér 1.). Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél. E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu, fax: 303-3440
Információ, reklamáció: 06 80 444-444
További terjesztők: Magyar Lapterjesztő Rt. és Könyvtárellátó Kht.

Ára: 120 Ft.

Az Anyanyelvápolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják. Belépési nyilatkozat kérhető: Anyanyelvápolók Szövetsége, 1053 Budapest, Károlyi M. u. 16. Tel.: 317-3062, 317-3611/208

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága: Balázs Géza, Bencédy József, Deme László (a szerkesztőbizottság elnöke), Fábián Pál, Grétsy László, Kemény Gábor, Maróti István

Lapunk kiadását

az Oktatási és Kulturális Minisztérium,

valamint

a Nemzeti Kulturális Alap segíti.
Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)
ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: OPTICULT Bt.
Telefon: 330-7186, 06 20 473-4084

Nyomás: ETO Print Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Balogh Mihály

Ahány ház, annyi szokás

Az emberi beszéd célja az, hogy gondolatunkat megértessük másokkal. A gondolatközlésnek azonban nem csak a beszéd az egyetlen módja. Arc kifejezésünk, mozdulataink, hanghordozásunk, még a viselkedésünk és az öltözködésünk is alkalmas a gondolataink, sőt az érzéseink kifejezésére. Ezekből az úgynevezett „nem szóbeli kifejezésekből” éppen annyira lehet érteni, mint a szavakból. Alkalomadtán még jobban. Ha például valaki csökönyösen nem akarja elhagyni a helyiséget, jóllehet a jelenléte nem kívánatos, akkor szokás kérdezni, hogy „mondjam vagy mutassam?”. Vagyis a kiutasításnak erősebb formája a kézmozdulattal történő intézkedés a szóbeli közlésnél.

A balett beszéd nélkül, csupán mozdulatokkal fejezi ki az érzelmeket és a gondolatokat. A testbeszédnek érthetőnek kell lennie. A táncos szeretetét, ellenszenvét, ijedségét vagy örömét világszerte hasonlóképpen jelzi a mozdulataival. Mindenütt megértik, amit ki akar fejezni.

Van azonban olyan kifejezőmód, amelyik nem ilyen egyértelmű. A legtöbb nép fejbólintással igenlést, fejcsóválással tagadást közöl. Nem így azonban a törökök és a bolgárok. Ők éppen fordítva adják értésünkre a helyeslést és az elutasításukat. Sok tréfás eset történik velünk, ha ezekbe az országokba megyünk. Eleinte sok a félreértés, időbe telik, amíg helyesen értelmezzük a közlést. Ilyenkor az idegen megáll, és elgondolkodik, átfordítja a saját anyanyelvére a közleményt, esetleg hangosan ki is mondja a megfejtést, és várja a jóváhagyást. Még tovább tart, amíg mi magunk képesek leszünk törökösen igenelni és tagadni. Nem csoda, hiszen ez a fejmozgatói módszer már önműködően kísérő gondolatainkat. Tudatosan, nem kis fáradsággal kell ellenkezőre változtatnunk a jól beidegzett mozdulatokat. Ez a megszokás hosszú évek, évtizedek, talán századok alatt alakult ki. Az egész nép sajátja. Feltehető, hogy előbb a törökök szokták meg, és a későbbi együttélés során a bolgárok átvették a török szokást.

A statisztikák szerint a világ legbiztonságosabb városában, Szóulban egy hatalmas fehér épület előtt mintegy huszonöt-harminc emberből álló, népviseletnek gondolható ruhába öltözött csoport hangos, vidám indulószzerű, hangszóróval felerősített zenére erőteljes mozdulatokkal tornagyakorlatokat folytatott. Nem lepődtem meg, hiszen Koreában nemcsak az erdőben, hanem a város szívében is, a parkokban sok helyen vannak tornaszerek, és az arra járók szívesen használják azokat. Néha megszakadt az előadás, és prózai szöveg, szavalókórus hangzott el a mikrofon előtt. Biz-

tosan vers lehet vagy irodalmi előadás, gondoltam, hiszen egy szót sem értem az egészből. Egy rendőrrrel tudtam beszélni. Felvilágosított, hogy az épület a helyi önkormányzat székhelye, és azok a családok tünettek, amelyeket régi lakásukból korszerű újakba költöztettek, de elégedetlenek a cserével.

A japánok közmondásos udvariassága külső jelekben is megnyilvánul. Az üdvözlés például meghajlással jár. Kedves japán eszperantista vendéglátómat, a matematika egyetemi tanárát elkísérhettem egy japán hagyományos táncoktatóhoz, és megnézhettem egy táncórát. Az óra után az a megtiszteltetés ért, hogy bemutatott a tánctanárnőnek. Hazai szokás szerint kezét nyújtottam kis fejbólintással, és mosolyogva a nevemet mondtam. – Mélyebben és sokszor – figyelmeztetett kedves kísérőm, és természetesen követtem a tanácsát. Mennél mélyebb és mennél több a meghajlás, annál nagyobb tiszteletet fejez ki. A metróban a jegyellenőr is meghajlással hozza az utas tudomására, hogy rendben volt a jegykezelés. Gondolom, ez csúcsporgalom esetén meglehetősen fárasztó lehet. Az ősi japán színjátékok hagyományos mozdulatokból álló némajátékok szigorúan megszabott öltözékekben. Sikerült egy ilyen színlelőadást megtekintenem. Felejthetetlen emlékként él bennem máig is. A Japánban rövidnek számító, öt órán át tartó, telt ház előtt megtartott előadásból semmit sem értem. Ugy vettem észre, hogy nem némajáték, hanem inkább élőkép a darab. A szereplők alig mozdultak, de az ilyen ritka mozdulatok alkalmával a közönségen végigfutott az elragadtató, gyönyörteljes sóhaj. A számomra semmit sem jelentő mozdulatnak jelképes erkölcsi mondanivalója volt, és a feszülten figyelő közönség hangos tapssal jutalmazta a számukra sokat mondó, művészi előadást. A darabot nem értem félre, egyszerűen csak nem értem.

Olaszországban azonban már nem volt ilyen kedvező a helyzet. Jóllehet, megértem az olasz beszédet, Nápolyban mégis alaposan félreértettem a helyzetet. Harsányan kiabáltak, kézmozdulatokkal hadonásztak a helybéliek, megijedtem, hogy mindjárt tettelegességre kerül sor, amikor ugyanolyan harsány nevetésre váltottak. Csak megbeszeltek valamit, és a helyi szokás szerint a megbeszélést kísérték némi hangos szóáradattal és heves mozdulatokkal.

A franciák sem vádolhatók azzal, hogy túlságosan csendesek, de másként fejezik ki a véleményüket, mint az olaszok. Ha valakinek alkalma van Párizsba mennie, azt lehetőleg úgy intézze, hogy július 14-én ott legyen – kaptam első franciaországi látogatásom előtt

a jó tanácsot. Az 1789-es nagy francia forradalom ünnepét semmihez nem hasonlítható fénnel és örömmel tartják meg a franciák az egész országban, de a párizsi ünneplés kétségkívül a legfényesebb és legemlékezetesebb. Már korán reggel gyülekezik Párizs apraja-nagyja az ünnepségre. Nemcsak külföldiek látogatják a fővárost ekkor, hanem más francia városok lakói is igyekeznek részt venni a műsoron. Már a nagy nap előestéjén megkezdődik az ünneplés. Megjelennek az utcai árusok, a francia trikolor látható mindenütt. Az igazi hangulatot azonban maguk az ünneplő párizsiak és a velük örülő vendégek adják. Olyan felhőtlenül boldogok, mint a gyerekek. Vidámságukkal magukkal ragadják a vendégeket is. Ismeretlen emberek megszólítják egymást, tréfálkoznak, örülnek, énekelnek. Az ünnep napjára időben helyet kell foglalni, hogy a felvonulást jól lehessen látni. Ezen a napon ugyanis az összes fegyvernem képviselői elvonulnak a tribün előtt a Diadalívén át. A köztársasági elnök és más jeles személyiségek foglalnak helyet az emelvényen. Az összereglett nézők nagy örömmel tapsolják meg a felvonulókat. A franciák nagyon szeretnek politizálni, és közismerten nagy hazafiak. Különösen azokat a katonákat ünneplik ilyenkor, akik a világ valamilyen hadszínterén jól képviselték Franciaországot. Idén a meghívottak között magyar katonák is voltak, mint az Európai Unió tagjai. A több órán át tartó felvonulást, a közönség ujjongását csak az tudja igazán átélni, aki legalább egy alkalommal részt vett benne. A felvonulás után a párizsiak népnépele késő estig tart. A Nemzeti Színházban ingyenes előadáson megnézhettem Molière A képzelt beteg című darabját kitűnő színészek közreműködésével, majd a Franciaországot jelképező, nemzeti színekbe öltözött színésznő a francia nemzeti himnuszt, Rouget de Lisle Marseillaise-ét adta elő tomboló sikerrel. A napot évről-évre tűzijáték zárja le a Trocadéro téren. Egész Franciaország együtt ünnepel. Toulouse-ban például a Garonne partján rendezik a tűzijátékot, és francia népdalokat énekel az ünneplő tömeg.

Néhány esztendeje a Francia Intézet Budapesten is megrendezi a július 14-i ünnepet. Ugy, ahogyan Párizsban. Van itt lacikonyha, kis és nagy színpad, rajta zenekarok, gólyalábasok műsort adnak, még gumból felfűjt Effel-torony is igyekszik Párizst teremteni. A tűzijátékról sem feledkeznek meg. Csak éppen az ünnepet örömmappá varázsoló párizsiak hiányoznak.

Berényi Zsuzsanna Ágnes

Hamarosan új év, új lap! Ahogy előző számunkban már jeleztük, az Édes Anyanyelvünk a jövő évi, 30. évfolyamatától kezdve tartalmában és formájában fokozatosan – Önökkel együttműködve – megújul.

Lapunk ára négy éve (2004-től) változatlan. 2008-tól ezt kénytelenek vagyunk 200 forintra emelni. Kérjük, ne feledjék el megújítani előfizetésüket!

Az Anyanyelvpolók Szövetségének tagdíja is módosul. 2008-tól a tagdíj összege 1500 Ft, diákoknak és nyugdíjasoknak 1000 Ft. A tagdíjat kérjük a laphoz mellékelni csekken befizetni. A szövetség tagjai továbbra is postán kapják meg az Édes Anyanyelvünket.

Az „ikes” igékről

Százötven évvel ezelőtt a mai „ikes” igék zöme nem volt ices ige. Példák Arany Jánostól: *Gyorsan úsz az égen...*, *Tiszaparton táboroz a huszárság...*, „*Jesszust*” *kiáltoz...*, *Az alsó hangok mélyén kaparász...*, *Daliák lelke megjelen...*, *Rikoltoz a bagoly...*, *Vér foly az utcán...*, *Az ifjúság ... rendben Gyül össze a hálóteremben...*, ... *kimondani haboz*, *Szavában ingadoz...*, *Duna vize lefelé foly...*, *Vér-szagra gyül az éji vad...*, ... *mosolygása derült életkedvet hazud*.

Esz a méreg, amiért ices igéknek nyilvánították ezeket az igéket pusztán azért, mert egyes szám harmadik személyben százegynéhány évvel ezelőtt (utólag!) *-ik* toldalékot kaptak (ha egy embernek a fejére rendőrsapkát húznak, még nem lesz rendőr!).

Hogyan is ragozták egykor az „ikes” igéket:

Arany János: *Most fázok, mert van benne mód...*, *ha elrontom a szót és fázom, nem az én hibám*.

Vörösmarty: *Áll egy kislak, Emma háza, Oda vágyok én...*

Katona József: *Róllad emlékezek...*

Csokonai: *De nem vágyok lenni az ország szegénye...*

Ráday Pál: ... *most szívből búcsúzó*.

Buga Jakab éneke: *Csak úgy dohányozok, az midőn éhezek, ...*

Még a magyartanárok sem merik icesen ragozni az ices igék egy részét: *válom a feleségemtől; majd ha újra születem; a levelekkel együtt én is lehullom; félek, hogy összeomlom; sohasem hazudom* stb.

Ugyanakkor a modoros ices-pártiak néha még a nem ices igéket is icesen ragozzák: *könyörgöm; nyöszörgöm; minden reggel edzem*.

Még nagyobb a keveredés

– a második személyben: nem icesen ragozott ices igék: *bújsz, ugorsz, okoskods, gúnyolódsz* stb. (a „hivatalos” *bújol, ugrol, okoskodik, gúnyolódik* helyett); icesen ragozott nem ices igék: *ásol, veszel, főzöl, mosol* stb. (*ásosz, veszesz, főzősz, mososz* helyett);

– a feltételes módban: *én ennék* (a „hivatalos” *enném* helyett); *ő enne* (*ennék* helyett);

– a felszólító módban: *azt mondod, hogy egyek* (*egyem* helyett); *ő egyen* (*egyék* helyett).

És szinte mindig iktelenül ragozzuk a ható alakot: *én ehetek, te ehetsz, ő ehét* (*ehetem, ehétel, ehetik* helyett).

Gyakran hallottam azt az ellenvetést, hogy ezek kivételek, és a kivételek erősítik a szabályt. Hááát... Ha valaki egy régi mondást idéz, akkor ne hagyja le a végét: *exceptio firmitat regulam in casibus non exceptis* – azaz, erősíti, ha az nem kivétel, más szóval, ha a kivétel (is) benne van magában a szabályban. Persze, az ices igék esetén bele lehetne foglalni a kivételeket is az ices rago-

zás szabályaiba, de akkor a szabály két kötetnyi lenne. Érthető, hogy annak idején volt egy másik mondás is: *exceptio probat* (*proves, prüft* stb.) *regulam*. Vagyis próbára teszi a szabályt: ha túl sok a kivétel, akkor nem lehet szabályról beszélni.

Az ices ige személyiségi jogainak védelmében: miért van eltöltve az alanyi ragozás lehetőségétől? Ezzel a nyelv kifejezőképességét szegényítjük. Minden külön indoklás helyett egy példa: *En a tejet nem iszom, hanem beleaprított kenyérrel eszem, de néha teát iszok*.

Konklúzió: Kevesen veszik tudomásul, hogy „az ices ragozás, mint rendszer, nem él” (lásd: Nyelvművelő kézikönyv, továbbá Grétsy László kijelentését: „Az ices ragozásról már fél évszázada tudjuk, hogy halálra van ítélve. Lőrincze Lajos, jeles elődöm már 1953-ban megírta Ikes ige – ices iga című nevezetes cikkét. Az ices ragozás paradigmarendszere már annyira megromlott, megbomlott, hogy ezt a ragozási formát bűn volna védeni. Pusztul is, elég erőteljesen, de még kell egy nemzedéknyi idő, amíg végleg kiszorul a nyelvből. Nem kár érte, hiszen semmi szerepe sincs.”). Ehhez hozzátenném, hogy csak a „művelt” társaságban kell egy nemzedéknyi idő a leszokáshoz, a „műveletlen” nép sosem használta az ices ragozást. (Persze lehet, hogy a művelt társaságnak egy nemzedéknyi idő sem elég.)

Ikes igék természetesen vannak. De minden ígét úgy kell ragozni, ahogy azt a kifejezőképesség (sört *iszok*, de a bort nem *iszom*, mert nem szeretem), az egyértelműség (*ő ehét* – *ők ehetik*) és a jó hangzás (*válom* – *válok*) kívánja. Ez nem zárja ki azt, hogy az „igazi” ices igék esetében továbbra is az ices ragozás szabályait alkalmazza valaki akár megszokásból, akár stílusérzéke szerint (például *gondolkodom gondolkodok* helyett). De senki ne várja el, hogy mások is kövessék példáját, mint az egyetlen helyes stílust. S aki az *eszek-izok*-ot hallja, ne biggyessze le ajkát, ne gondolja az illetőről, hogy műveletlen bunkó, inkább nézzen utána, nem az ő műveltségében van-e valami elmaradottság (olvasta-e Lőrinczét vagy a Nyelvművelő kézikönyvet!).

Mindezt pedig azért írtam, mert előttem teljesen érthetetlen, hogy a mai tankönyvekben is ugyanúgy tanítják az icesige-ragozást, mint a fél évszázaddal ezelőttiekben! Az ugyanúgyon azt értem, hogy egy szó sincs arról, miszerint ez elavult ragozási forma. Természetesen kell tanítani, hogy valaha volt ices ragozás, mint ahogy volt szenvedő ragozás is, de ezek ma már – legalábbis kötelező jelleggel – nem használhatnák. A valóság az, hogy a pedagógusok ma is könyörtelenül beleverik a „kötelező” ices ragozást a nebulók fejébe – hisz annak idején az ő fejükbe is beleverték.

Lévai Zoltán

A szerző a Budapesti Műszaki Egyetem professor emeritusa.

Miért érdekes?

A rádiós Édes anyanyelvünk élete és...

Legyen a sírján a virág...

2007. szeptember 30-án a 8 óra 30 perccor kezdődő ötperces adással véget ért a Magyar Rádió leghosszabb ideje tartó anyanyelvi műsorsorozata, az Édes anyanyelvünk. A virágnevekről esett szó.

Az 1925-ben indult Magyar Rádióban mindig volt helye a nyelvművelésnek. A legelső műsorokról a nyelvművelő irodalomból tájékozódhatunk. Halász Gyula 1938-ban megjelent, Édes anyanyelvünk című könyvének utószavában írja, hogy „idestova tíz éve” kapott fölkerést az irodalmi nyelv hanyatlásáról szóló tanulmány írására. Ehelyett azonban írások születtek: „az Édes anyanyelvünk (korábban Helyes magyarság, magyar helyesírás) felolvasássorozat a századik felé halad a Rádióban s még nem is értem végére dohogásaimnak...” Ezek szerint 1928–1930 táján született meg a rádiós nyelvművelés. Halász Gyula Édes anyanyelvünk című könyve két kiadásban is megjelent, a rádiósorozata föltehetőleg a második világháború kitöréséig tartott. Ez volt tehát az Édes anyanyelvünk első, kb. 10–12 évig tartó alapozó korszaka.

A kilencvenes években a hagyatékból előkerült kéziratok szerint 1947 és 1951 között Zsirai Miklós tartott nyelvművelő előadásokat a rádióban. Ennek válogatott anyagát 1995-ben, a Magyar Rádió megszületésének, adásai megkezdésének 70. évfordulóján jelentette meg a Rádió Fábán Pál közreműködésével.

A rádiós Édes anyanyelvünk sorozat 1952 őszén indult újra – címevel Halász Gyula sorozatára utalva. A sorozat gazdája, Lőrincze Lajos írja az azonos című könyvben: „Kezdetben hosszabb, 15–20 perces előadásokból állott, s ezek az előadások 3–4 hetenként, nem rendszeresen jelentkeztek. Néhány év múltán (1954-ben) tértünk át a mai formában, a – kevés eltéréssel – azonos időben elhangzó ötperces adásokra.” Az adásokból állt össze először 1961-ben (két kiadásban), majd 1972-ben harmadik, javított kiadásban az Édes anyanyelvünk című könyv. Lőrincze Lajos e műsor révén lett az ország máig legismertebb nyelvésze, nyelvművelője, akinek nevét szólásokba is foglalták. Az Édes anyanyelvünkben Lőrincze izes dunántúli hangján további nyelvész kollégák írásai is szerepeltek. (A könyv tartalomjegyzéke szerint: Bencédy József, Fábán Pál, Cs. Faludi Ágota, Ferenczy Géza, Grétsy László, S. Háromi Antónia, Imre Samu, Kálmán Béla, Károly Sándor, Kovalovszky Miklós, Kubinyi László, Martinkó András, H. Molnár Ilona, Mikešy Sándor, O. Nagy Gábor, Papp László, Rácz Endre, Ruzsiczky Éva, Szabadi Béla, Szende Aladár, Szilágyi Ferenc, Tompa József.)

Az Édes anyanyelvünk második korszaka Lőrincze Lajos haláláig, 1993-ig tartott. Az utolsó évben, 1992–1993-ban az adások már jórészt korábbi műsorok ismétléséből álltak. Lőrincze Lajos tehát 41 éven át vezette a műsort. A Magyar Rádió Lőrincze Lajos halála után is megtartotta a sorozatot. Fehérvári Győző, majd Kövesdy Zsuzsa szerkesztésében hat nyelvész vette át a stafétát 1994-től (Balázs Géza, Bencédy József, Deme László,

Fábán Pál, Grétsy László, Szathmári István). 2006 végén Fábán Pál visszavonult. 2007-től a korábbiak mellett Adamikné Jászó Anna és Kiss Gábor kapcsolódott be a műsorokba. Az Édes anyanyelvünk harmadik – többszerzős – korszakának első tíz évéből Kedves hallgatóim! címmel jelent meg válogatás a Tinta Könyvkiadó gondozásában (Kövesdy Zsuzsa szerkesztésében). Ez a 13 évig tartó harmadik korszak ért véget 2007. szeptember 30-án. A folyamatos adások pontosan 55 évig tartottak. Az egész műsorsorozat – megszakításokkal – 65–67 évig...

A dolgok alapos megítéléséhez hozzátartozik, hogy volt, hogy ez a legendás műsor (vagy műsorlegenda) a rádió tíz leghallgatottabb műsora között szerepelt, az elmúlt években azonban nem tudott megújulni, sok előadás egy régen letűnt világot idézett. És ez a műsor is elkezdte elveszíteni hallgatóit. Így jutottunk el a 2007. szeptember végi utolsó, „virágos” adásig. (Mint tudjuk: „Ha már elpusztul a világ, legyen a sírján a virág...”)

Amikor már látható volt a műsor feletti felhők gyülekezése, 2007. május 6-án ezt a kis esszét mondtam el a műsorban.

Édes anyanyelvünk – 55.

Kérem szépen, én bizony nem az Édes anyanyelvünk adásain nőtem föl. Edesapám nem kergetett a rádióhoz, ha megszólt Lőrincze Lajos bácsi, bár néha edesapám egy-egy kis írását is fölolvasta.

Itt a rádióban az 1930-as években Halász Gyula indította el az Édes anyanyelvünk sorozatát, amely 1952-től többek között Kodály Zoltán kezdeményezésére Lőrincze Lajos heti nyelvápoló sorozatává vált. Kérem szépen: 55 éve!

55 éve szól tehát az Édes anyanyelvünk, a rádió nyelvművelő, ma anyanyelvi műsora.

Lőrincze Lajos jellegzetes, szép, dunántúli hangját őrzik itt a rádióban a magnószalagok. Szerkesztésében három kiadásban is megjelent az Édes anyanyelvünk című kötet. Ebből képet kaphatunk arról, hogy miről és hogyan is szólt negyven éven át Lőrincze Lajos tolmácsolásában az Édes anyanyelvünk. Lőrincze már a bevezetőben leszögezi: „Vannak, akik... azt gondolják: furcsa nyelvművelés ez, nem nyelvünk védelmére, tisztán tartására irányul, hanem arra, miért tanulja meg, hogyan tanulhatja meg valaki nyelvünk jobb, helyesebb használatát. Valóban, ez legalább annyira emberművelés, mint nyelvművelés.”

Azután rögtön a kötet elején ott sorakoznak a magyar nyelv sajátosságairól szóló írások. Köztük az egyik: Kilencszáz éves a Tihanyi Alapítólevél. Bizony, közben 950 éves lett...

Külön fejezetbe kerültek nyelvművelésünk nagyjai. Kik ők? Természetesen Kazinczy,

azután Szemere Pál, Széchenyi István, Vörösmarty Mihály, Arany János, Kosztolányi Dezső. A harmadik fejezetben a jó magyar kiejtésről szóló írások sorakoznak: szó van bizony az ún. betűjezésről is.

Következik egy fejezet a helyesírásról: Újabb így írunk címmel. Igen, a helyesírás ma is a nyelvművelő tanácsadás egyik legfontosabb területe. Ha nem a legfontosabb. Nyelvünk hagyományaira vezetnek a tulajdonnevekről, a szavakról-szólásmondásokról és a jelentésekről szóló fejezetek.

Az Édes anyanyelvünk további részei a választásról szólnak. Például az alakváltozatokról. Meg a helyes-helytelen párokról. A következtetés pedig az, hogy mindent a maga helyén. És még két ráadás fejezet: a szép magyar stílusról és stílusunk szeplőiről. Nyilvánvaló, hogy a nyelvművelés gyakran stilisztika! Lőrincze Lajos saját írásain túl több nyelvész-től is felolvasott: Szende Aladártól, Rácz Endrétől, Tompa Józseftől, Papp Lászlótól, Kovalovszky Miklóstól, Ferenczy Gézától, O. Nagy Gábortól, Imre Samutól, Károly Sándortól, Martinkó Andrásról – akik ma már egytől egyig abban a bizonyos égi kávéházban, annak is nyelvész törzsasztalánál ülnek, beszélgetnek erről, arról, nyelvről, irodalomról és más efféle hasztalan (hasztalan?) földi lomról. Ott ül köztük edesapám is. Néha ráhangolnak a Kossuth rádióra, mert a közép- és rövidhullám fölfelé is terjed, vagy esetleg ráklikkelve az internetre, mert a világháló ugye az egész vilá-

gon, az égi és a földi világon is elérhető, szóval vasárnap reggel kicsit figyelnek ránk a tejeskávé mellett, na mi van most ott lenn a magyar nyelvvel, értjük-e még, jók voltak-e a prognózisaink, valaki közbeszól: előrejelzéseink, megengedőek-e ezek a mai nyelvészek, nahát, miből lesz a cserebogár, azért jó ez a Kossuth rádió és ez az Édes anyanyel-

vünk... csak vigyázzunk, nehogy más rádióra hangoljon valamelyik nyelvész, ha mégis megtenné, azért ne legyen a közelben Kazinczy, Szemere vagy Kosztolányi, mert leordítják a fejünkről hajunkat...

Így vannak ők fönn az égi kávéház nyelvész törzsasztalánál, mi pedig itt lenn, a két ötösök, az ötvenötödik esztendő taposó Édes anyanyelvünk. S ha most nem is kergetnek gyerekeket a rádió elé, hogy hallgassák csak Balázs Géza bácsit, azért talán lesz valaki, aki emlékezik rám, ránk...

S hogy meddig lesz nyelvművelés? Hadd idézzem Lőrincze Lajost, akit az ötvenes években a termünk idején megkérdeztek, hogy mikor fog véget érni a nyelvművelés mint tervezhető feladat. Lőrincze ezt válaszolta: Majd ha meghalunk. De akkor sem biztos.

Balázs Géza

Az Édes anyanyelvünk kis bibliográfiája:

Balázs Géza–Bencédy József–Deme László–Fábán Pál–Grétsy László–Szathmári István: Kedves hallgatóim! Válogatás a Magyar Rádió Édes anyanyelvünk című műsorából (szerk.: Kövesdy Zsuzsa, Tinta, 2003)

Halász Gyula: Édes anyanyelvünk (Nyugat, 1938, második kiadás, é. n.)

Lőrincze Lajos: Édes anyanyelvünk (Akadémiai, 1961, harmadik, javított kiadás, 1972)

Zsirai Miklós (emlékének): Nyelv és rádió (sajtó alá rendezte: Fábán Pál, Magyar Rádió, 1995)

Angol hatás helyesírásunkban

Amikor a magyar nyelvre gyakorolt idegen hatásról beszélünk, legtöbbször a szókincsre, esetleg nyelvszerkezeti, nyelvhelyességi jelenségekre gondolunk (bár „anglicizmust” nem emlegetünk olyan gyakran, mint az elődeink a germanizmust). Az azonban ritkábban jut eszünkbe, hogy a helyesírásunkban is érvényesül idegen – a globalizáció következtében főleg angol – befolyás. Hogy pontosan mire is gondolok? Illusztrálásul álljon itt pár sajtónyelvi példa.

Először is vegyünk egy eléggé szembevetendő jelenséget, amely már a tankönyvíróknak is szemet szúrt. A 12.-es nyelvtankönyv (Hajas Zsuzsa: Magyar nyelv 12., Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen 2005) egyik feladata (950.) ez: „Foglalj állást a következő helyesírási kérdésben: helyes-e az összetett szavak belsejében a nagybetű használata (HungarHotels, AusztriaLottó)?” És idézhetném én is a példákat, 2005-től napjainkig. Amikor az (általában cég-) elnevezés idegen elemekből áll (HavariaPress, FormaZona, HalasPack), nem is olyan zavaró, de az ilyenek, hogy TermészetBúvár, MindenGyerek, EgyesszámúÚrHajó, kifejezetten irritálnak. Ezzel talán már eleget is tettem a tankönyv utasításának: mert lehet, hogy az angol nyelvterületen ez egészen természetes (talán a skót nevek miatt is: McAdam, McCartney, MacDonalds), de számunkra kimondhatatlanul idegen.

Ugyancsak nagybetű okozza a gondot a televízió esetében. A magyar helyesírás szerint ennek rövidítése tv, még tulajdonnévben is Tv. Ehhez képest gyakran találkozunk az angolos TV-vel, még közzszóként is.

Az angolok egyébként is szeretik a nagybetűket: náluk tulajdonnevek a napnevek, a hónapnevek, a népek, a vallások megnevezései is. A címeknek pedig minden szavát nagybetűvel

kezdik, s ez utóbbi mostanában magyar szövegekben is kezd megjelenni. És nemcsak szótárak, lexikonok esetében (ahol hagyomány van a nagybetűzésnek), hanem más címekben is, például Jóban Rosszban.

Igen erősen érezhető az angol hatás a nem latin betűs írású nyelvek neveinek átírásában. Ennek a magyar ábécé betűivel kellene történnie (A magyar helyesírás szabályai, 218.), mégis találunk *kh*-nak írt *h*-t (Sukhanov Szuhanov helyett), *ts*-nek írt *c*-t (Tsaregorodtsev Caregorodcev helyett), *s*-nek írt *sz*-t (Nyikitszkaja Nyikitszkaja helyett), *x*-nek írt *ksz*-t (Maximov Makszimov helyett) és *y*-nak írt *i*-t (Kyprianou Kiprianu helyett). Bár példáimban orosz és görög nevek szerepelnek, találhatóunk ilyenek a japánok és arabok között is. E hibák forrása gyakran a kényelmesség: a stáblistát vagy a hírt egy külföldi sajtóügynökségtől „nemzetközi”, azaz angol átírással kapjuk, s az illetékes nem veszi a fáradságot,

hogy a neveket is „lefordítsa” magyarra.

Szintén e körbe tartozó tévesztés az, amikor az idézőjel az idézet elején és végén is fent van. Ennek terjedésében talán a számítógépes szövegszerkesztés is szerepet játszott, mint ahogy az angolos bekezdéseket is komputerizált világunkban tapasztalom fokozottabban. Ez már nem is *bekezdés*, hiszen nincs beljebb kezdve, viszont gyakran sorkihagyás előzi meg.

Pedig nem kellene feladni nemzeti sajátosságainkat ezen a téren sem. Hiszen például az angolnál szabályozottabb egybe- és különírásunk vagy a tagmondatokat következetesen elkülönítő vesszőhasználatunk segíti az értelmezést. Ám, sajnos, az utóbbi időben ezeken a területeken is romlás tapasztalható...

Balog Lajos

Új célok

FormaZona név

20.00 Esti Frizbi A fiatalok legnagyobb problémája a család-
Hajdú Péter műsora alapítás, az otthonteremtés, a munkahelyke-
resés. Ez a MindenGyerek elnevezésű buda-
pesti konferencián hangzott el Mesterházy Attila államtitkár
szájából tegnap. A politikus elmondta, hogy a kormány

kat épít Kelet-Európában a német kéz-
ben lévő HalasPack, a helyi üzemet
mégsem fenyegeti bezárás vagy leépí-
tés. Hasonlóan a jelentős súlyú kis-
Aki néz TV-t tudja miről be-
szélek. A nyolcéves Pistike
szerint mesefilmek tárháza.
19.30 Jóban Rosszban
Magyar Filmsorozat. 484.

Takar

Sok olyan szavunk van, amelynek mellékjelentései a jelentésbővülés következtében az eredetitől jelentősen eltávolodnak. Ilyen többek között az újabban elég gyakran használt *takar* ige, melyet korábban 'borít', 'fed' jelentésben használtunk, újabb jelentései azonban már igen messzire kerültek az alapjelentéstől. Most csupán két példát idézek ennek szemléltetésére, mindkettőt a Kossuth rádióból. Íme az első: „Az érettségi régebben egy általános műveltséget *takart*.” (2007. május 11-i adás). Nem sokkal később, május 20-án pedig a következő mondat hangzott el: „Lehet egy muskátli, egy parasztház, amit ez *takar*?” (Tudniillik a vidéki, a falusi környezetet, hangulatot.)

A *takar* ige az új kiadású értelmező kéziszótár öt jelentését adja meg. Ezek közül az első kettő a már említett 'fed, borít' jelentésekkel van szorosabban kapcsolatban, a harmadik 'leplez, álcáz' már elvontabb: „~ja bosszúságát”, a 4. pedig a katonai és a sportnyelvben használatos: „Vkire ~: fedez”, végül az 5.: „(Termést) betakarít”. A szótár ezt népiesnek minősíti. Ez a jelentés azon a szemléleten alapul, hogy a learatott termést befedik, fedél alá viszik. Ennek származéka *takarmány* szavunk, amely a *-mány*, *-mény* főnévképzőbokkal jött létre. A toldalékot, noha már az ómagyar korban kezdett elavulni, a nyelvújítók újjáélesztették, és felhasználásával több szót is alkottak.

A *takar* ez utóbbi jelentésével kapcsolatban érdemes felidézni a Szózat idevágó sorait: „Bölcsöd az, s majdan sírod is, / Mely ápol s *eltakar*.” Az idézetben szereplő *eltakar*, miként ezt Martinkó András kimutatta, nem a sírra, hanem a hazára vonatkozik. A sír ugyanis valóban *eltakar*, de nem ápol. Ha tehát az *ápol s eltakar* mellérendelő szó szerkezetet vizsgáljuk, arra a következtetésre jutunk, hogy a haza ápol, azaz felnevel, majd pedig *eltakar*, azaz betakarít, mint a megérett termést.

Ezek után vizsgáljuk meg, hogy nyelvhelyességi szempontból hogyan vélekedhetünk a *takar* ige jelentésbővüléséről! Tulajdonképpen nem lehet ellene kifogásunk, hiszen a jelentésbővülés általában gazdagítja a nyelvet. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy unos-untalan való alkalmazását nem javasoljuk, mert divatszóvá válva egyhangúvá, szürkévé teszi a nyelvhasználatot. Ajánlatos tehát alkalmanként egyéb szavakkal helyettesíteni. A rádióban elhangzott mondatok könnyen átalakíthatók. Íme az első mondat: „Az érettségi régebben általános műveltséget *jelentett* (adott).” Talán még hozzátéhetjük, hogy az egy határozatlan névelőt ajánlatos elhagyni, mert fölösleges. A másik mondatban is kicserélhetjük a *takar* igét, s akkor mondatunk így fog hangzani: „Lehet egy muskátli, egy parasztház, ami *felidézi* ezt a fogalmat (utal erre a fogalomra).”

Dóra Zoltán

Hungarikum, Magyarikum, Akadémikum...

Kézbe vettem a minap a múlt század első felében élt jeles nyelvész, Balassa József A magyar nyelv könyve című testes kötetét. Nem ismertetni akarom, hanem ideírni azt a programmondatot, amely e könyv borítóján áll. 1943-ban adták ki, és a Dante Könyvkiadó több akkori remekén ugyancsak láthattam már: „Magyar kézbe magyar könyvet”. Félretéve ennek akkori politikumát, valamiképp a 30-as évek iparvédelmi és üzleti reklámként elhíresült szlogenje sejlik föl előzményként: „Magyart a magyarnak!” És jó, ha tudjuk, hogy az ősminta Gárdonyi Géza egyik ceruzajegyzetében ugyanez a mondat. Ő írta le elsőként. József Attila 1937-ben a Hazám című nagy vers vége felé poétikumává avatja a szinte szinonim gondolatot. Így fordul ugyanis az „édes hazám”-hoz: „Adj *magyarságot a magyarnak, ...*”

Nem véletlenül emeltem ki a politikum és a poétikum „-kum”-ját. Persze, elég lenne csak az *-um*-ra irányítani a figyelmet. És ekkor még több (divat)szóval is bővíthetne a sor. A mezőgazdaság helyett lépten-nyomon az agrárium bukkan elének a média – jobbik esetben a médiumok – híreiben, kommentárjaiban. Szeretünk *-um*-ozgatni! Eljátszunk a gondolat: ha ma élne Gárdonyi, József Attila vagy egyszerűen bármely 70–80 évvel ezelőtti cég (ma vállalkozás!) vezetője vagy reklámkészítője (most már kizárólag ilyen-olyan menedzsere!), hát bizony elképzelhető, hogy szavai ekképp íródna: „*Hungarikumot a magyarnak!*” (Örülünk, hogy nem a hungarikusznak!)

Magával a *hungarikum* szóval amúgy nincs különösebb bajom. Ha nem lenne, akkor – közhelyesen szólva – ki kellene találni. Szerencsére megvan, és többnyire az is megérti (lassanként), aki soha életében nem tanult latin nyelvet. Mindenki tudja, hogy mint melléknévnek a Magyarországot jelentő *Hungáriához* (eredeti latinsággal: *Hungaria* tulajdonnévhez) van köze. Sokáig a könyvészet szakszava volt, a *hungaricus*, azaz ’magyarországi’ melléknév semlegesnemű alakjaként. Ezt tették többes számba: *hungarica* (e.: *-ka*). E használati körből kilépve a *hungaricum* vagy *hungarikum* napjainkban ilyesmit jelent: ’ellenőrzött minőségű, hagyományos magyar termék’, sőt tágabban: ’magyar sajátosság’. E jelentéseket örömmel fedeztem föl Grétsy és Kemény Nyelvművelő kézisztárában (2., jav. és bőv. kiadás, 2005, 245). A Magyar értelmező kézisztár csak a főnti, könyvészeti, *-a-s* alakot hozza; a Magyar szókincstárból meg eleve hiányzik: érthető, hiszen máig nincs egyszavas (az se lenne baj, ha szóösszetételes) magyar megfelelője.

Megkockáztatom: igenis, legyen! Elkerülhetnének ezáltal az egyre dívó, helytelen „magyar hungarikum” tautológiát, melyet már egy nagy tekintélyű akadémikusunk szájából is hallottam. (Vagy ez már *akadémikum*?) Nos, némi kompromisszummal meghagyom a latin képzőt, ekképpen: *magyarikum!*

Holczer József

„Önfeláldozó” szóhasználat

Szeretjük a túlzó kifejezések használatát; különösen túlzó jelzőinkkel vagy állítmányainkkal lépünk túl a valóság határait. Ezek közül is sokszor kiemelkedik az *önfeláldozó* szavunk. Semmi kifogásunk nincs ellene, ha a saját értelmében fordul elő; pl. olyan személyre vagy közösségre vonatkozik, aki vagy amely valamely nemes eszméért, ügyért hajlandó életét is feláldozni. Önfeláldozó hősöknek mondhatjuk tehát az ellenséggel való ütközetbe bátran induló katonákat, a mások életének megmentéséért – embereknek vízből vagy tűzből, esetleg golyózáporból kimentéséért – saját életüket kockára tevő személyeket. De helyénvalónak tartjuk e jelző használatát akkor is, ha valaki a családjáért, hozzátartozójáért, barátaiért feláldozza saját érdekeit (pl. *önfeláldozó anya* az, aki saját érdekeiről lemond, hogy beteg gyermekét ápolhassa). Ilyen értelemben nemcsak személyre, hanem magatartásra is vonatkoztathatjuk e szó jelentését; beszélhetünk *önfeláldozó viselkedésről* is. De *önfeláldozó cselekedetnek* minősíthetjük pl. azt is, hogy valaki élete vagy szabadsága veszélyeztetésével teljesít olyan feladatot, amely valamely közösség – a nemzet, egyház stb. – javát szolgálja.

Ezzel szemben gyakran azt tapasztalhatjuk, hogy mi olyankor is ezt a szót használjuk, amikor valójában nincs is szó önfeláldozásról, sőt saját érdekeink feladásáról sem. A letűnt rendszerben szokás is volt valamely társas-

dalmi osztály vagy csoport „*önfeláldozó munkájáról*” beszélni és írni. Sok jelentéktelen dolog vált „döntő fontosságúvá” akkor. Úgy látszik, erről a rossz szokásunkról ma sem tudunk lemondani. Olykor bizony mosolyogva olvasok arról a lapokban: a mezőgazdasági szövetkezetnek társadalmi munkában segítők *önfeláldozó munkát* végeztek, hogy a termés minél hamarabb a vermekbe, sőt a felvásárló vállalat raktárába kerüljön. Azt a munkát, amelynek végzése egy kis lemondással, esetleg csak kényelmünk, szabad időnk feláldozásával jár, hajlamosak vagyunk ma is *önfeláldozó munkának*, tevékenységnek nevezni. Kétséget kizáróan túlzás *önfeláldozó munkának* feltüntetni még a kulturális tevékenységben – pl. az énekkar vagy a táncsoport munkájában – való részvételt is. Elismerjük, hogy ez a munka is jár bizonyos áldozattal: saját munkánkról vagy éppen pihenésünkről való lemondással, de nem veszélyezteti életünket, sőt még életvitelünket sem. Elég tehát, ha ilyenkor a reálisabb, a valóságot pontosabban, nem annyira túlzó módon kifejező *áldozatos munka* szókapcsolatot használjuk. Az *áldozatos* melléknév is vonatkoztatható a sok áldozatot hozó személyre is (jelentése ilyenkor az *áldozatkész* szóéval rokon: *áldozatos asszony*). Alaki felépítésénél, szerkesztettségénél fogva is az áldozat kisebb fokára utal, mint az *önfeláldozó*.

Jakab István

Kis helyesírási körkép

Felmerülhet a kérdés, hogy ékezethiányos írásgyakorlatot alkalmazó és terjesztő korunkban érdemes-e egyáltalán helyesírással foglalkozni. Egy olyan korban, amelyben a szóbeliség veszi át a főszerepet mobiltelefonos életünkben. Ugyanakkor az az ellentmondás is tapasztalható, hogy soha ennyi írásbeli munkát nem kellett végezni pályázat, jelentés, igazolás, életrajz és egyéb munkák elkészítésekor, mint napjainkban. A túlburjánzó bürokrácia megköveteli az élet minden eseményének rögzítését. Így hát mégiscsak írnia kell majdnem mindenkinek. Ezért tartjuk szükségesnek röviden szólni a mindennapi gyakorlatban tapasztalható helyesírási jelenségekről.

Azt gondolhatná az ember, hogy lényegesen kevesebb hiba fordul elő a hivatalok, intézmények, szervezetek által kiadott szövegekben – ezeket ugyanis szakképzett munkatársak fogalmazzák, írják –, mint azokban, amelyeket magánemberek: iparosok, kereskedők, vállalkozók nyomtatnak, terjesztenek rendszerint reklámozási céllal szórólapokon, árukinálati értesítők szövegében. Ám – minden konkrét statisztikai mérés nélkül is – könnyen megállapítható, hogy majdnem minden mennyiségben és gyakorisággal vannak jelen a hibák mindkét kategóriában. Ez pedig a helyesírás általános – társadalmi méretű – fellazulását jelzi, jelenti.

Mindezek előrebocsátásával következzenek példáink!

Egybeírásai és különírásai hibák: Ingatlan Iroda = *Ingatlaniroda*, személyreszabott = *személyre szabott*, nagyösszegű = *nagy összegű*, az autót tovább engedik = *továbbengedik*, számla igényét jelezz = *számlaigényét*, lakatos munkák = *lakatosmunkák*, minden nap = *mindennap* ('naponta' jelentésben!), nyomtató javítás = *nyomtatójavítás*, bronz szobor = *bronzszobor*, ezüst tárgy = *ezüsttárgy*, perzsa szőnyeg = *perzsa szőnyeg*, szalon garnitúra = *szalongarnitúra*, vezeték szerelés = *vezeték-szerelés*, készülék javítás = *készülékjavítás*, villany szerelés = *villanyyszerelés*.

Kisbetű – nagybetű: Zöldség-Gyümölcs (felsorolásban!) = *zöldség, gyümölcs*; Szobafestést, Mázolást, Tapétázást, Hideg-Melegburkolást Vállalunk = ... *mázolást, tapétázást, hideg-meleget burkolást vállalunk*; Minőség, Garancia! = ... *garancia*; Biedermeier (felsorolásban!) = *biedermeier*.

Elválasztási hibák: éle-trajz = *élet-rajz*, beszédcen-trikus = *beszéd-centrikus*; az elválasztás humora: főpolgár-mester-jelölt, ünnepélyes fog-adáson = *foga-dáson*.

Durva sajtóhiba országos kiadványban: Milyen jövő vár a taposóaktáktól nyomorékokra? (*taposóaknáktól* helyett).

Szokatlan divat még a nagybetű alkalmazása szó belsejében: Bővült a DélUtán telefonos segélyszolgálat, Az Élet-Vonalat ingyenes számon hívhatja. Terjesztése nem kívánatos.

Graf Rezső

Anyanyelvem mint félig idegen

→ (folytatás az 1. oldalról)

anyanyelvre. Az egynyelvű ember számára nem létezik összehasonlíthatási alap, kevesebb alkalmat van elemzésre, márpedig ez fontos lehet a nyelvi evolúció szempontjából. Nem tagadható, hogy az uniós csatlakozást követően, főleg gyakorlati okokból, az idegen nyelvek elsajátításának fontossága tudatosult a magyarokban, és ha jól értesültem, lépések is történtek ez irányban. Viszont ez alkalommal az idegen nyelvek ismeretének a jelentőségét én nem gyakorlati szempontból taglalnám, hanem a magyar nyelv perspektívájából. Nem hiszem, hogy véletlen az a tény, hogy legjobb műfordítóink zömmel a legszebb és leggazdagabb magyar nyelven írtak és verseltek. Csak csodálni tudom annak az idős magyar költőnek az árnyalt, szabatos és otthonos beszédét, aki élete nagy részét emigrációban töltötte, és számos idegen nyelvet is beszélt. Egy vagy több idegen nyelv ismerete nyilvánvalóan hozzásegít az anyanyelv jobb megértéséhez, megítéléséhez és helyes használatához.

Az idegen nyelvek ismeretének a hiánya vezet egy másik zavaró jelenséghez a magyar közbeszédben, mégpedig az idegen szavak gyakorta helytelen használatához. Vezető politikus szájából hangzott el a „jobban prosperál”, egy másik szájából a „jobban preferál”, újságíró keveri össze a *indukált* a *vindikállal*.

Mennyire nehéz a magyar műszaki nyelv? Nagyon. Annak a magyar anyanyelvű műszaki értelmiséginek, aki felsőfokú tanulmányait idegen nyelven végezte, mégpedig olyan körülmények között, hogy nem került, nem kerülhetett kapcsolatba a magyar szaknyelvvél, pokolian nehéz. Természetesen a magyar szaknyelvet el lehet sajátítani utólag is, csak hogy meglehetősen nagy erőfeszítések árán. Ezek az erőfeszítések folynak mind a mai napig Erdély-szerre és biztosan másutt is. Aki középfokú tanulmányait is idegen nyelven végezte, annak helyzete még súlyosabb. Az jószerevével magyarul sem tud rendesen.

Nos, ilyen helyzetben kapott el minket a rendszerváltás. Egymás között és magyar diákjainkkal, akkortájt, egy igen furcsa nyelven zajlott a kommunikáció: egy tapogatózó, bizonytalan, idegen szavakkal tűzdelt nyelven. Azóta a helyzet javult. A magyar szakirodalomhoz való hozzáférhetőség, szakmai kapcsolatok ápolása anyaországi intézményekkel, a felsőfokú magyar szakoktatás kibővítése Erdélyben, magyar nyelvű szakelőadás-sorozatok és konferenciák szervezése (például az építészeti szakmában, de más szakmákban is), az anyaországi szakemberek nagy-nagy jóindulata és segítsége és nem utolsósorban a mi

igyekezetünk, nos, mindezek óriásit változtattak és lendítettek a rendszerváltozást megelőző, már-már kétségbeesítő helyzetben.

De lássuk, miért is nehéz a magyar szakmai nyelv? Leszögezhetjük már az elején: egyáltalán nem nehéz annak, aki belenőtt. Akárcsak a magyar nyelvbe, úgy általában. Azt kellene tehát megvizsgálni, hogy mi teszi a magyar szaknyelvet nehezzé az anyanyelvet egyébként jól beszélő külföldi magyar számára. Nos, az egyik okot éppen a nyelv gazdagságában és változatosságában látom. Micsoda paradoxon, de csak látszólag az. Köztudomású, hogy a magyar nyelvben egy bizonyos fogalom (tárgy, jelenség, tulajdonság, cselekvés stb.) számos azonos (vagy nagyon hasonló) jelentésű szóval, szinonimával fejezhető ki. Nos, ezekből mint lehetőségekből a szakmának egyre, esetleg kétfőre esik a választása. Ezekből lesznek a szakmában használatos szavak. Megelőző tájékoztatás, oktatás nélkül honnan tudhatná a csak magyarul tudó határon túli, hogy melyek ezek. Például honnan sejtethető azt, hogy a bádoglemezek beszegésénél *korcot* használnak, nem pedig *felhajítást* vagy *behajítást*. Vagy hogy az épület lapos tetőjén *víznyelő* fogadja be az esővizet, ami lehetne éppenséggel *vízlevezető*, *víz-befogadó* vagy *lefolyó*. Fölötte pedig a *lombkosár* védi a víznyelő lyukát, amit nevezhetnénk más nyelvekhez hasonlóan *védőrácsnak*, *védődőkosárnak* stb. Gyönyörű szakszó a *fedélszék*, mert ugyebár azon *ül* a tető. Nem vitatom, hogy a szakmában használatos szavak zöme rendkívül találó. Csak ki kell találni őket. Éppen ezért gyakorta kényes számunkra a technikai szöveg magyar megfogalmazása, illetve az idegen nyelvű szöveg magyarra ültetése. Ezért állítom azt, hogy az anyanyelvem számomra félig idegen. Reményem szerint egyre kevésbé. Másfelől ugyanaz a már említett találó, kifejező, szinte leíró jellege a magyar műszaki nyelvnek teszi rendkívül könnyűvé a fordítást magyarról a számunkra jól ismert idegen szaknyelvre.

A magyar műszaki szaknyelv valójában ugyanolyan gazdag és igényes, mint maga az irodalmi nyelv, egészében. Tökéletes elsajátítása csakis teljes körű anyanyelvi képzés keretében képzelhető el. Ennek hiányában az anyanyelven történő kisegítő képzés, annak mindenféle formájában, nyújthat megoldást. Csak hogy nem elég hallgatni magyar szöveget. Olvasni kell magyarul. De még ez sem elég. Írni kell magyarul. Ekkor szorul rá igazán az ember a nyelvvél szembeni igényességére, valójában a nyelv iránti, a maga és mások iránti tiszteletre.

A szerző a Kolozsvári Műszaki Egyetem professzora.

ERZSÉBETEINK ÉVE

Lassan véget ér a 2007. esztendő, amely egy magyar királyné és egy magyar királyné emlékére: 800 évvel ezelőtt, 1207-ben született Árpád-házi Szent Erzsébet, és 170 éve jött a világra Erzsébet magyar királyné és osztrák császárné, aki 150 éve járt először hazánkban Ferenc Józseffel, és akit 140 éve koronáztak Magyarországon királynéjává.

A Nyelvtudományi Intézet közönségszolgálatában az idén is többször csörgött a telefon a királyné „nevének” írásmódja miatt: a *Sissy*, *Sissi*, *Sisi* vagy esetleg a *Szisi* névformát írja-e ki a kérdező a cukrászdájára, kávézójára, divatüzletére stb. A közönség ügyeletes szolgálja ilyenkor megpróbálja udvariasan lebeszélni az ügyfelet a szándékáról, és azt mondja: *Erzsébet*.

Nem méltó a királynéhez, hogy a családi becenevén emlegesük, amelyet egyébként is csak a *Sissy* című filmsorozatból ismert meg a világ, amelyben a bájos Romy Schneider játszotta a főszerepet. A királyné egyébként nagyon jól megtanult magyarul, ezen a nyelven levelezett magyar politikusokkal, például Deák Ferencsel, és leveleit így írta alá: *Erzsébet*. Az érdeklődőket általában nem sikerül meggyőznünk. Hát, ha mégis meg kell lennie, akkor legyen *Sisi*. Ezt a formát használta a bajor hercegi család, amelybe a királyné született, és ezt használja életrajzírója, Brigitte Hamann is a magyarul Erzsébet királyné címen megjelent könyvében. Miért kellene nekünk ezt a becenevet is angolosítanunk? Egy film miatt?

Mindkét ünnepelt Erzsébetünk élete boldogan kezdődött és tragikusan végződött. Jól ismert élettörténetük helyett lássuk most a valódi keresztnévük történetét, illetve utóéletét!

A bibliai Erzsébetnek, Keresztelő Szent János édesanyjának a tiszteletére lett népszerű ez a név a kora középkorban a keresztények között. Igazán gyakorivá azonban a mi Szent Erzsébetünk hatására vált. Ezt nem valamiféle nemzeti büszkeség mondatja velünk: a hirtelenjében elővett két német és egy angol névszótárban is így áll. A német szótárak természetesen csak mint a türingiai örgróf feleségét említik Szent Erzsébetet, az angol többet is tud, a szent neve itt *Magyarországi Erzsébet*. Ki számolta össze eddig, hogy melyik női keresztnév a leggyakoribb az Árpád-házban született királynéok körében? Slíz Mariann megtette ezt Az Árpád-ház névadása Géza fejedelemtől III. Andrásig című hiánypótló könyvében (Magyar Névtani Dolgozatok 168., ELTE, 2000). Nos, természetesen az *Erzsébet* fordul elő a legtöbbször (5). A szerző szerint három királyné már ünnepeltünk hatására kapta ezt a nevet, őt

ugyanis már halála után öt évvel szentté avatták. A későbbiekben is népszerű maradt Magyarországon ez a név: a XVI. században az 5., a XVII.-ben a 3., a XVIII.-ban az első.

Azt nem tudhatjuk, hogy a királyné, Ferenc József felesége (eredetileg: *Elisabeth Amalie Eugenie von Wittelsbach*) milyen indíttatásból kapta a nevét, az azonban bizonyos, hogy a szent a németek körében is nagy tiszteletnek örvend. Később azonban már a királyné nevének hatása is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a név a XIX. század utolsó éveiben (a *Mária* után) a második volt a gyakorisági listán, s a XX. század 70-es éveig töretlenül népszerű volt. A felnőtt nők között ma is a második leggyakoribb név, bár újszülöttek ma egyre ritkábban kapják a névdívat „robbanása” miatt.

Árpád-házi Szent Erzsébetnek számos templomot szenteltek már a középkorban is Magyarországon, például a Türingiából (!) Késmárkra települt németek 1251-ben. A templomok, illetve magyar helységek felsorolására nincs módunk, a kassai dómot azonban nem szabad kihagyni (a városba látogatóknak sem). E templom alapkövét még Erzsébet unokaöccse, V. István tette le, zárókövét pedig Mátyás király.

Közterületeink elnevezésében egyértelműen a királyné „vezet” a királyné előtt: Budapesten például eddig egy tér és három utca viselte a szent nevét, a királynéét pedig kilenc közterület, köztük az Erzsébet híd. A két ünnepelt neve érdekes módon összefonódik a Budapest XX. kerületében fekvő *Pestszenterzsébet* elnevezésében. Ezt az akkor még önálló települést a királynéről nevezték el 1870-ben *Erzsébetfalvának*. A helység neve azonban 1932-ben, Szent Erzsébet halálának 700. évfordulója tiszteletére *Pestszenterzsébet*-re változott. 1950-ben, immár a főváros részeként *Pesterzsébet* lett (vajon kinek az emlékére?). 1990-től pedig újra *Pestszenterzsébet* a városrész neve.

„Lapzártakor”, vagyis ezen írás leadási időpontjában volt olvasható a hír több újságban, hogy az óbudai Péter és Pál templom előtti közterület neve – immár a Fővárosi Önkormányzat jóváhagyásával – *Árpád-házi Szent Erzsébet tér* lesz. A III. kerületi Óbuda újság közlése szerint eddig csak mintegy húsz ilyen nevű közterület volt az országban. Változhatnak tehát az arányok a két Erzsébetre emlékeztető helynevekben, de remélhetőleg a *Sisi* vagy a *Sissy* továbbra sem jelenik meg az utcanévtáblákon...

Bíró Ágnes

Vesszővel vagy anélkül?

Apró és látszólag egyszerűnek tűnő kérdés: Kell vessző vagy nem a következő szószerkezetbe: *reggel is, meg délután is*. Nem ez az egyetlen olyan eset, amikor keresztezi egymást két helyesírási szabály, mégpedig az alábbiak.

Az AkH. 247/f pontja így rendelkezik: „A páros kötőszóval alakult mellérendelő szerkezetekben a második kötőszó elé mindig vesszőt teszünk. Pl.: *Lehet jó is, rossz is*. Ugyanakkor a 247/d pont így szól: „Ha azonos mondatrészek között *és, s, meg, vagy* kötőszó áll, eléjük nem teszünk vesszőt.” Pl.: *Vettem kenyeret meg tejet*.

Mi döntsön a *reggel is(,) meg délután is* szószerkezet íráskor a vesszőt illetően? A páros kötőszó megléte vagy a mellérendelő szószerkezet kötőszava?

Kicsit közelebb jutunk a problémához, és látszólag megoldást is kapunk, ha elővesszük az Osiris Kiadó Helyesírás című kiadványát. A 344. oldalon a következőt olvashatjuk: „Az *és*

kötőszó az *is* partikulával együtt már szerepelhet páros használatban; a szerkezet tagjait ilyenkor vessző határolja el: *ő is, és én is*.” (Attól a tényről most tekintsünk el, hogy a mondat úgy érthető, mintha az *és* kötőszó szerepelhetne páros használatban.)

Tehát az Osiris szerint kell vessző. Ugyanakkor kaptunk egy szófaji minősítést is: az *is* partikula ebben az esetben. Ha viszont az igaz, hogy ebben a szerkezetben nem kötőszó, akkor a kötőszóra vonatkozó szabálypont sem érvényes rá, tehát nem kell vessző. (Attól a tényről is eltekinthetünk talán, hogy azért az *ő is, és én is* szerkezetben a két *is*-nek az összefoglaló kapcsolatos kötőszói jellege is megmarad, bár nyomatékosító partikulái funkciója erősebb.)

Az *és* kötőszónak megfelel a *meg*, így ennek okán sem kell vessző. Egyedül a vizualitás kedvéért alkalmazhatjuk a vesszőt, ez azonban nem helyesírási kritérium.

Minya Károly

A NYELVEK MÚZEUMAI

2007 tavaszán a hírközlő szervek ismét részletesebben foglalkoztak a magyar nyelv múzeumának tervével, mégpedig annak kapcsán, hogy a 2001-ben meghirdetett nagyszabású vállalkozás kezdeményezői és támogatói megtették az első kapavágást Széphalmon, Kazinczy Ferenc egykori birtokán. A Kazinczy Társaság kebelében még a kilencvenes évek elején megszületett terv megvalósításához szükséges anyagiakat részben EU-pályázati forrás, részben a megyei önkormányzat biztosítja. A múzeum a tervek szerint 2008 októberében, a Kazinczy-év kezdetén nyílik meg a látogatók számára.

Mielőtt bárki azt hinné, hogy e múzeum gondolata a magyar nyelv romlásától, esetleg kihalásától tartó néhány laikus kétségbeesett és nosztalgikus terve, vagy esetleg valami délbibós magyarkodás újabb megnyilvánulása, fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy az olasz nyelvnek is készül a múzeuma („Museo della Lingua Italiana”). Ennek ötlete szintén a kilencvenes években, szintén egy társaság, a Società Dante Alighieri kebelében született meg. Ez az 1893-tól működő, tekintélyes intézmény elsősorban az olasz nyelv és kultúra ápolásával és – több mint 400 itáliai helyi szervezeten, illetve a Külügyminisztérium alá tartozó Olasz Kultúrintézetek hálózatán keresztül – a világban való terjesztésével foglalkozik.

A kultúra nyelve

Az olasz nyelv múzeumának alapvetése az, hogy a nyelv a nemzetek egyik fő összetartó ereje, egyúttal a közös azonosságtudat hordozója. E tulajdonságai révén a nyelv ugyanolyan közkincs („bene collettivo”), mint a tárgyi műemlékállomány (festmények, szobrok stb.), s mint ilyen, amazokhoz hasonlóan „kijár neki” is múltjának és jelenének bemutatása. A szervezők a nagyközönség (ezen belül hangsúlyosan: a diákok) igényeit, érdeklődését szem előtt tartva kívánják a múzeumot megtervezni, mindemellett egy pillanatra sem kívánják a tudományosság kritériumait háttérbe szorítani vagy netán feladni.

(L. minderről többek között: Serianni, Luca – Pizzoli, Lucilla: Il sì: un museo dedicato alla lingua italiana. Annuario della Società Dante Alighieri, 2006; Da Dante a Totò, la lingua italiana avrà un museo. „Corriere della Sera”, 2002. jan. 4.)

Az olasz szervezők először a Luca Serianni nyelvészprofesszor (és segítői: G. Antonelli, M. Motolese, L. Pizzoli, S. Telve) által megtervezett kiállítással léptek a közönség elé, melynek címe „Ahol a sì járja. Az olaszok és nyelvük. Séta az olasz nyelv történetében” („Dove il sì suona. Gli italiani e la loro lingua. Un percorso nella storia della lingua italiana”) volt (www.doveilsuona.it). A tárlatot 2003. március 13-án Firenzében Carlo Azeglio Ciampi államfő nyitotta

meg, aki – valószínűleg toszkán származása okán is – már az előkészítés fázisában is támogatta a kiállítás tervét (mint ismeretes, a mai olasz nyelv alapja a toszkán változat). A kiállítás sikerét mutatja, hogy az már 2003 júniusáig egymillió látogatót vonzott az Uffizi Képtárba (a kiállítás egyébként szept. 30-ig volt megtekinthető).

A nagy érdeklődés hatására a szervezők vándorkiállítás létrehozását javasolták: ennek alapkonceptiója az volt, hogy az olaszt a kultúra nyelveként mutassák be a világban. Ebben a formában lett szintén sikeres a tiranai egyetem olasz intézetében 2004-ben rendezett, ill. a 2005 tavaszán a zürichi Svájci Nemzeti Múzeumban berendezett, húszezer látogatót vonzó „Az édes nyelv. Az olasz nyelv a történelemben, a művészetekben és a zenében” („La dolce lingua. L'italiano nella storia, nell'arte, nella musica”) című tárlat. 2007 tavaszára azután az „Európa (multi)kulturális fővárosai”-nak tartott Berlinbe, az ottani Olasz Kultúrintézetbe terveztek újabb bemutatót. A vándorkiállítás valószínűleg újabb országokat is fel fog keresni.

Három városban

Az olasz nyelv állandó múzeumát a szervezők „modulárisnak”, azaz abban a három városban képzelik el, amelyek az egységes Olaszország fővárosai voltak (Torino, Firenze, Róma). A három városban megvalósítandó feladat (a városoknak az egységes olasz nyelv kialakulásában betöltött szerepéből fakadóan is, ill. az ezekben ma sikeresen működő, a nyelvvel kapcsolatos intézmények

tevékenységéhez is kapcsolódva) más és más lenne: a torinói részleg „tudományosabb” lenne, a római „közönségszolgálatibb” és didaktikusabb jelleggel működne, Firenze pedig elsősorban az olasz nyelv történeti aspektusaira koncentrálna. Magának a – valószínűleg Firenzében – létrehozandó múzeumnak a központi témakörei a következők lennének: az olasz nyelv eredete, történetének alakulása különös tekintettel a társadalmi aspektusokra, a rokon nyelvek és az olaszt ért idegen hatások bemutatása – mindez elsősorban az eredeti vagy a másolatban kiállított legjelentősebb dokumentumok segítségével (első nyelvemlékek, jelentős szótárak, nyelvtanok stb.). Nagy teret szentelnének (hangzó anyagok felhasználásával is) az Itáliában még mindig jelentős szerepet játszó tájnyelvek, dialektusok ismertetésének. Nem feledkeznének meg a nyelvi-nyelvészeti szempontból nevezetes személyiségek életéről és tevékenységéről, ill. a jelentős tárgyi emlékeknek a kiállításáról sem. Láthatók lesznek majd azok az emlékezetes film- és tévéjelenetek, amelyekben valamilyen sajátos nyelvi jelenséget dolgoztak fel a rendezők és a színészek (ilyen például a „Brancaleone armádiája” c. filmben a kitalált, archaizáló olasz nyelv vagy a konjunktívusz rossz használata Paolo Villaggio egyes filmjeiben). Mindehhez a legmodernebb multimédiás múzeumi technikákat fogják felhasználni (videófal, plazmatévé, digitális tékák), és a közönséget interaktív nyelvi játékok, lekérdezhető adatbázisok és szövegtárak, internetes nyelvi keresési lehetőségek is várják majd a múzeumban. Mindig szem előtt tartják majd a didaktikus szellemiséget, hogy a tárlat és annak tárgya minél közelebb kerülhessen a fiatal generációk érdeklődéséhez. Szintén a múzeumi szférában ma már nélkülözhetetlen interdiszciplinaritás jegyében állítanak ki olyan képzőművészeti alkotásokat (elsősorban festményeket) is, amelyeknek tárgya a nyelv, az írás vagy esetleg a könyvkiadás valamelyik aspektusa.

A tervek között szerepel még időszakos kiállítások megrendezése, ill. folyamatban lévő nagy nyelvészeti projektek ismertetése (esetleg konferenciák formájában, nyelvészeti társaságokkal együttműködésben is). A múzeum anyaga az interneten is elérhető lesz, de a hatékonyabb információáramlás érdekében hírlevél szerkesztése is szóba jöhet. A szervezők nemzetközi együttműködésekben is gondolkodnak, és keresik a kapcsolatot a más országokban folyó hasonló kezdeményezésekkel.

A megnyitót (mely a tervezett 2004–2005-höz képest jelentősen csúszik!) most fontos dátumhoz: az olasz egység létrejöttének 150. évfordulójához kötik, tehát 2011-től látogathatná a közönség a tárlatokat. Az érdeklődők a Dante Alighieri Társaság honlapján tájékozódhatnak Az Olasz Nyelv Múzeuma felől: <http://www.ladante.it/>.

Fábián Zsuzsanna

A MAGYAR NYELV MÚZEUMA

Álomból valóság

Öröm, ha egy álomból valóság lesz. Pásztor Emil nyelvész 1994-ben álmolta meg a magyar nyelv múzeumát, amiről lapunk is beszámolt (Javaslat egy széphalmi magyar nyelvtörténeti múzeum létesítéséről. Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1994. 367–369., illetve: A magyar nyelv múzeuma, Édes Anyanyelvünk, 1999/4. 7). És az álomból valóság lett.

Az ország legnagyobb kulturális beruházása

Jelen pillanatban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében folyik az ország legnagyobb kulturális beruházása. Mintegy 700 millió forintból épül fel Széphalmon, a Kazinczy-mauzóleum tőszomszédságában, az egykori gyümölcsöskert helyén A magyar nyelv múzeuma (a végleges neve még nincs eldöntve).

A tervezés 2005-ben, az építkezés 2007-ben kezdődött el. A ter-

vezés 2005-ben, az építkezés 2007-ben kezdődött el. A ter-

négyszáz méteres kiállítóterem. Az emeleten van egy másik, 136 négyzetméteres kiállítóterem, valamint szeminariumi terem, nyitott könyvesház-galéria, valamint az igazgatósági termek. (A harmadik szinten két vendégszobát találunk. Az alagsorban raktárak, technikai terek foglalnak helyet.)

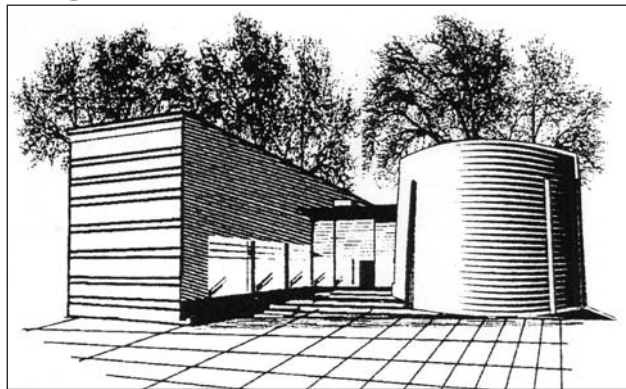
A létesítmény a Kazinczy-emlékparkban kap helyet. Itt a továbbiakban újabb fejlesztésekre kerülhet sor: a Halhatatlank csarnoka, a Nyelvsaládfa-liget, de szó van az egykori kertészház és istálló felújításáról is.

Az állandó kiállítás terve

Bár az épület 2008 januárjától már a nagyközönség rendelkezésére áll, a múzeum, pontosabban az alkalmi és állandó kiállítások és rendezvények kidolgozása most kezdődik. Ehhez kérték egy társadalmi munkabizottság segítségét. A

tárgyalja a magyar nyelv történetét, életét, különös tekintettel az interetnikus kapcsolatokra. A nagy témacsoportok a következők: nyelvtörténet, nyelvi rétegződés (nyelvjárások és egyéb nyelvváltozatok), szókincs, nyelvújítás, szleng, nyelvészek stb. A kiállítás különös figyelmet szentel a nyelvi átadás-átvétel jelenségének, a szomszédos nyelvekkel való kapcsolatnak. Ezzel a kiállítás nemcsak a magyar, hanem a külföldi látogatók számára is vonzó kíván lenni. A kiállítás tartalmi részének koncepcióját elküldik az akadémiai szervezeteknek, intézményeknek, anyanyelvápolással foglalkozó civil-szervezeteknek, az egyetemnek, főiskolák magyar nyelvészeti tanszékeinek, és a dolgozók várják a véleményeket, javaslatokat, amelyekkel pontosítják és gazdagítják az anyagot. A végső koncepció ezek után kerül a formatervezők kezébe, akik a legmodernebb múzeumi technikákkal igyekeznek látványossá, vonzóvá, interaktívá ten-

Egy álom megvalósult

vező Radványi György, akinek munkáját Koncz Zsuzsa és Majoros Ádám segítette. A múzeum „tématervét” Fehér József, Kováts Dániel, Pásztor Emil és Radványi György készítette (A széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma tématerve. Széphalom 12. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2002. 61–68).

A 2007. szeptember 6-án tartott bokrétaünnepségre számos vendéget hívtak meg. Az Anyanyelvápolók Szövetségét Maróti István, Wacha Imre és Balázs Géza képviselte. Itt volt alkalmunk az építéssel együtt bejárni a szerkezetkész épületet. A háromszintes létesítmény mintegy 900 négyzetméter alapterületű. A múzeum épülete több feladat ellátására alkalmas. A programadók az állandó kiállítás mellett időszakos kiállítások és rendezvények szervezését is tervezik.

A kulturális terek

Az előcsarnok és a nagy rendezvényi tér egybeolvad, fórumként működik. Alkalmas tér konferenciák, koncertek, nyelvi versenyek lebonyolítására. Az előcsarnokból nyílik az akadémiai „ovális” kiselőadó. A terem emléket állít Kazinczy eredeti rajzos ülésrendje nyomán a Magyar Tudós Társaságnak. Ugyancsak a földszinten található az egyik nagy, 134

bizottságba felkérést kapott Balázs Géza, Fehér József, Kárpáti László, Kováts Dániel, Maróti István, Monok István, Nyirkos István, Radványi György, Sándor Edina, Szathmári István, Veres László és Wacha Imre.

2007. szeptember 7-én Sátoraljaújhelyen a Zemplén Múzeumban a meghívott vendégek kifejtették gondolataikat a múzeumról. Voltaképpen még a név is kérdéses: a jelenlévők jobbnak tartanák, ha a neve A magyar nyelv háza vagy otthona lenne, hiszen jobban tükrözné a nyelv jelenvalóságát. A találkozon felkérték Balázs Gézát, hogy az ötletadó Pásztor Emil gondolataiból kiindulva és a jelenlévők ötleteit felhasználva készítsen egy összefoglalót, amely a leendő kiállítás egyik tematikai kiindulópontja lehet. 2007. október 18-án ismét találkozott Sátoraljaújhelyen a munkabizottság, és második fordulóban is megtárgyalta a készülő tématervet. Mivel a terv még nem végleges, itt csak körvonalazhatjuk az elképzeléseket. Az állandó kiállítás üzenete: a magyar nyelv és nyelvi kultúra értékeinek megismertetése, tudatosítása, az önreflexív nyelvhasználatra való nevelés. Az állandó kiállítás A magyar nyelv múltja, jelene és jövője címmel 8 nagy témacsoportba rendezve

ni a kiállítást. A kiállításához számos múzeumi elképzelés kapcsolódik: rendezvények, kiadványok, ajándéktárgyak – ezek kitalálása és kidolgozása folyamatban van.

A birtokbavétel

A kiállítás tervezett megnyitója: 2008 október, a Kazinczy-év kezdete. Szóba került az is, hogy a 2008. évi Magyar nyelv hétét már a kész épületben lehetne megnyitni. 2008 februárjától pedig már alkalmi kiállítások is fogadhatják az érdeklődőket. Az állandó kiállítás „csúsztatásának” az is oka, hogy az első látogatók ötleteit, elképzeléseit, igényeit is be lehessen építeni a koncepcióba.

Mindenképpen nagy öröm számunkra, hogy ismereteink szerint az ötvenes évek óta ez az első kimondottan múzeumnak tervezett épület Magyarországon, s ez éppen a magyar nyelv ápolására, népszerűsítésére született. A Kazinczy-mauzóleum eddig is az ország leglátogatottabb irodalmi emlékhelye volt. A múzeum és a hozzá kapcsolódó létesítmények valóban sok vendéget, csoportot vonzó, életre szóló élményt jelentő zarándokhelyé emelhetik a legendás Széphalmot.

Balázs Géza és Maróti István

A Szegedi Műhely az olvasásról

A Szegedi Egyetem pedagógiai tanszékének oktatói és külső munkatársaik kutatásait összegezést publikálták **Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése** címen. (Szerkesztette Józsa Krisztián, Dinasztia Tankönyvkiadó, 2006). Mivel sok a gond az olvasással, és mivel a kötet jó és hasznos, szeretném rá felhívni a figyelmet, s szeretném a pedagógusok: óvónők, tanítók és tanárok munkájához ajánlani.

A könyv három nagy egységből áll: 1. Az olvasási képesség fejlődésének és fejlesztésének kontextusa, 2. Az olvasási képesség fejlődése, 3. Az olvasási képesség fejlesztése.

A kutatás tudományos alapjait Nagy József rakta le, az ő elméleti tanulmánya áll a kötet élén, címe: „Olvasástanítás: a megoldás stratégiai kérdései”. A szerző indoklásával egyetérthetünk: „A szaporodó kutatások, intézkedések ellenére figyelmet érdemlő javulás alig található” az olvasás terén, éppen ezért szükségessé vált a megújulás lehetőségeinek ismertetése. A tanulmány mindenekelőtt feltárja a készségek egymásra épülő rendszerét. „Az optimálisan működő beszédhanghalló (beszédhang-felismerő, -kiemelő), a hangoztató és a szótároló készségek az olvasókészség (az olvasástechnika) és az íráskészség, a helyesírás-tanítás kritikus készségei, fontos előfeltételei, eszközei”. Erre épülnek – a tanulmányban egyenként feltárt – készségek (a felsorolás tagjai alcímek is egyben): betűfelismerő rutin betűfelismerés (f) betűszó-felismerés; szóolvasó készség szóolvasás (f) fogalomaktiválás (fogalomkészség); mondatolvasó készség mondatolvasás (f) mondatértés mondatértő készség; szövegfeldolgozó készség szövegfeldolgozás (f) szövegértelmezés szövegértelmező készség. A feltárt összetevők eredményesebb fejlesztésének feltétele a kritériumorientált diagnosztikus értékelés. „Négyféle kritériumra van szükség: tartóssági, kiépülési, használhatósági és szabályozási kritériumra”; a kritériumorientált személyiségfejlesztő olvasástanításban pedig nagy szerepe van az élménykinálónak, az informáló és a tudáskináló szövegek olvasásának.

„A diszlexia természete” Csépe Valéria fogalomtisztázó tanulmányának a témája. A diszlexia fogalma ugyanis felhígult, mindenféle olvasási probléma elnevezésévé vált, éppen ezért nagyon fontos a jelenséget körülhatárolni. A pontatlan fogalomhasználat miatt a diszlexiásnak minősítettek száma is magas, holott a valóban diszlexiások száma legfeljebb 7%. „A fejlődési diszlexia (*developmental dyslexia*) [...] az olvasásnak (elsajátítás és értő alkalmazás) olyan súlyos zavarra, amely a megfelelő olvasástanítási módszer és normál intelligencia, átlagos szociokulturális feltételek ellenére alakul ki. A fejlődési diszlexia [...] olyan alapvető megismerési funkciók zavarától is függ, amelyek alkatilag meghatározottak, azaz veleszületettek”.

Az olvasási képesség fejlődése című fejezetben Nagy József tanulmánya „A szóolvasó készség fejlődésének kritériumorientált diagnosztikus feltérképezése”-vel foglalkozik. A folyékony olvasás feltétele a biztos szófelismerés, csak így lehetséges egy szöveget érteni és élvezni. „A kritériumorientált értékelés többek között azt jelenti, hogy az átlag megismerésén túl az elsajátítás elérendő szintjéhez viszonyítjuk az eredményt. Ennek érdekében ki kell dolgozni az elsajátítási szint kritériumát. *Az eddigiek értelmében az olvasókészség optimális működésének szókétszabatszerű feltétele, hogy az olvasandó szövegben legfeljebb öt százaléknyi ismeretlen szó fordulhat elő. A köznyelvi szövegek esetén ez a 4000 leggyakoribb szó ismeretét feltételezi. Ez a mindenki által elérendő minimum kritériuma.*” A szóolvasó készség mérésére dolgozott ki a szerző egy tesztet, mely címszavak, toldalékos szavak, szinonimák olvasását tartalmazza, valamint szójelentés-olvasást. Molnár Éva és B. Németh Mária tanulmánya „Az olvasási képesség fejlettsége az iskoláskor elején” címet viseli. A szerzők egy 12 évesre tervezett longitudinális mérés első szakaszát ismertetik, vagyis a második osztályosok olvasási képességével foglalkoznak. Azt állapítják meg, hogy a második osztály végén a tanulók „olvasási teljesítményének átlagos szintje a tantervekben megfogalmazott elvárásoknak megfelel”. Két műveletet, információ-visszakeresést és szövegértelmezést vizsgáltak egy folyamatos (mese-) és egy nem folyamatos (plakát-) szövegen; a szö-

vegértelmezésben nagyobb különbségeket tapasztaltak a tanulók között. „Az olvasási képesség és az anyanyelvhasználat fejlődése 14–18 éves korban” a témája Józsa Krisztián és Pap-Szigeti Róbert tanulmányának. Az olvasási képesség mérésekor ők is az információ-visszakeresést és a szövegértelmezést vizsgálták, az anyanyelvhasználat kapcsán pedig a középiskolai nyelvtanra kérdeztek rá, hangtanra, szótanra, mondattanra és nyelvhelyességre. A felmérés az idősebb tanulók esetében (a 10–12. évfolyamon) stagnálást mutatott ki. Vizsgálták a tanulók attitűdjének változásait, s megállapításaik nem örömteljesek: „Nyolcadik osztályban az irodalom a legkedveltebb tantárgy, 10. osztályban azonban már csak a középmézőnyben található. Megállapítható, hogy mind az irodalom, mind a nyelvtan azok közé a tantárgyak közé tartozik, amelyeknek a kedveltsége az átlagnál nagyobb mértékben csökken” (146). A vizsgálat egyértelműen kimutatta, hogy összefüggés van az olvasási képesség és az írásbeli anyanyelvhasználat között.

Az olvasási képesség fejlesztése című részben Fazekasné Fenyvesi Margit tanulmányának témája „Az akusztikus és a vizuális észlelés szerepe az olvasástanulásban”.

Torda Ágnesnek „Az olvasás- és írászavar diagnosztikája és terápiája” című tanulmánya példákkal illusztrált, hasznos tájékoztatás a hazánkban használt logopédiai vizsgálati módszerekről.

„A szövegfeldolgozó képességfejlesztés módszerei” című fejezet Pap-Szigeti Róbert, Zentai Gabriella és Józsa Krisztián munkája. Kísérletükben felváltva alkalmaztak különféle tanulásszervezési módokat, így frontális óravezetést és kooperatív tanulási módszereket. Foglalkoznak a szavak, a mondatok, a bekezdések és a szöveg egész feldolgozásával. A tanulmány második fele a szövegfeldolgozó gondolkodásfejlesztés bemutatása.

„A műfaji tudás és tanítása” című fejezetet Molnár Edit Katalin írta. A műfajok ismerete, „a szövegek szerkezetében való eligazodás a szövegértés és -értelmezés képességének fontos eleme: ahhoz, hogy mondatok halmazából számunkra értelmes olvasatot alkothassunk, tudnunk kell, milyen szabályok hozzák létre a szöveget, milyen többletet adnak ezek a szabályok az egyes mondatok jelentéséhez; milyen elvárásokat keltenek bennünk jogosan a szövegről ezek a szabályok, és milyen jelekből vehetjük észre, ha az elvárásaink és a szöveg nem illeszkednek egymáshoz”.

A kötet zárótanulmánya Molnár Éva és Józsa Krisztián tollából származik: „IKT-val segített oktatás hatása az olvasási képesség fejlődésére hátrányos helyzetű tanulók körében”. Az IKT feloldása: Információs és Kommunikációs Technikák. A szerzők ebben a fejezetben egy olyan kísérleti program eredményeiről tudósítanak, amely program része volt az OECD-országokban zajló számítógépes oktatási láncolatnak. A kísérlet arról számol be, hogy a tanulók sokat fejlődtek, erőteljesen motiváltak voltak, a számítógép tehát segítette az olvasási képességek fejlődését.

Egy rövid ismertetésben nem lehet a bonyolult összefüggéseket feltáró írásokat részletesen elemezni, célom mindössze a figyelem felkeltése volt: igencsak hasznos volna, ha a pedagógusok elolvasnák a könyvet, ajánlom szíves figyelmükbe. Engem egyetlen tényező rázott meg, de alaposan, tetőtől talpig: az a felmérés, mely kimutatta, hogy a gyerekek irodalom iránti szeretete a középiskola utolsó éveiben csökken. Mik lehetnek az okok? Én csak azt tudom, hogy diákéveimben az irodalomra volt a felüldülés magam; azt hiszem, saját tanítványaim is éltek-haltak az irodalomért (kilenc évig voltam középiskolai magyartanár); felmérésem ugyan nincsenek, de sokuk követett a pályán, s kémia tagozatos osztályom tanulói a harmincéves érettségi találkozón elszavalták kedvenc verseiket, még a Boldog, szomorú dalt is. Akkor boldog voltam, de most bizony szomorú. Az viszont örömdetes, hogy a szegedi kutatók alaposan és szervezeten foglalkoznak az olvasás ügyével.

Adamikné Jászó Anna

K
Ö
N
Y
V
E
K
R
Ö
L

A stílusközpontú nyelvművelés jegyében

Kemény Gábor *Nyelvi mozaik* című könyvéről

Ritka csemegét ajánlhatok olvasóink figyelmébe. Ez év nyarán megjelent lapunk szerkesztőjének, Kemény Gábornak egy több mint négyszáz oldalas, csaknem négy évtized gazdag anyagából válogatott s összeállított értékes kötete, amelyet méltán tekinthetünk a nyelvművelő szakirodalom kiemelkedő darabjának.

Elárulhatom: Kemény Gábert nyelvészé és stíluskutatóvá válásának kezdete óta ismerem. Tanúja voltam első írásai megjelenésének is. Kezdetől fogva a legképzettebb, legelmélyültebb, leginvenciózusabb kutatók egyikének tartottam, s őszintén örültem, hogy – részben bizonyára annak köszönhetően, hogy a Nyelvtudományi Intézetbe s annak olyan osztályára került, ahol a tudományosan megalapozott nyelvművelés ugyanolyan rangú tevékenységnek számított, mint bármilyen egyéb tudományos kutatómunka – figyelmét már egészen fiatal éveiben felkeltette a nyelvhasználat kérdéseinek problematikája is. Kiseb és nagyobb munkálatok egész sora kötött és köt mindmáig össze bennünket, s az évek során számtalanszor meggyőződhettem arról, hogy nyelvszemléletünk, a nyelvművelésnek a tudományos életben és a társadalom életében betöltött szerepére és rendeltetésére vonatkozó felfogásunk lényegében azonos; legföljebb árnyalatnyi különbségek figyelhetők meg a kettő között. Vele együtt dolgozni mindig öröm volt – lapunk, az Édes Anyanyelvünk szerkesztőségének keretei között ma is az –, éppen ezért most külön öröm számomra, hogy ezúttal nyelvművelő írásainak gazdag gyűjteményét mutathatom be pár szóval olvasóinknak.

A kötet a „Nyájas Olvasó”-t köszöntő magvas előszó és a hangulatos utószó között három részre tagolódik. Az első rész többnyire hosszabb, olykor tanulmány méretű és jellegű írásokat tartalmaz, amelyek jórészt általánosabb vagy elméleti kérdésekkel foglalkoznak. Ezek közül kiemelkedőnek érzem a *Stílusközpontú nyelvművelés* című, még sehol meg nem jelent értekezést, amelynek címét a szerző ennek az egész első résznek a címévé is tette, s amelyre mint alapgondolatra már én is utaltam ismertetőm főcímében. Ebben az értekezésében a szerző a nyelvművelés korábbi irányzatainak áttekintése után vázolja azt az általa képviselt s az eddigiekkel nem ellentétes, hanem azok mellé helyezhető, számomra is rokonszenves felfogást, amely szerint a nyelvművelés legfőbb értékelési alapja a stílári adekvátság. Egy vele nemrégiben készített lapinterjúban ennek szellemében vall felfogásáról így: „a stílári odaillőség az eszményem”.

A második rész címe: *Mondhatta volna szebben?* Ebben a részben annak az ugyane című rovatnak a cikkeiből közöl bő válogatást, amely rovat az Élet és Tudomány című patinás tudományos ismeretterjesztő lapban jelent meg 1976 és 1980 között. Remek stílusiskola volt ez a lap olvasói számára, akik egy-egy nyakatekerten, körülményesen megfogalmazott sajtónyelvi mondatnak,

hírnek vagy akár csupán egy kereskedelmi reklámnak a szerző által adott érthetőbb, világosabb megfogalmazását látva, s a hozzá fűzött magyarázatait megszívlevélve később alighanem jobban ügyeltek a saját mondataikra is, mint korábban. Íme, egy példa a kötetben található több mint száz közül! Egy pamutzokni használati utasításában ezt lehetett olvasni: „Az áru kedvező tartóssági tulajdonságát elősegíti a kíméletes mosás. (Pl. kézi mosás alkalmazása)”. A szerző e rövidsége ellenére is rendkívül terjedős szöveg részletes elemzése, gyengeségeinek bemutatása után nem kevesebb, mint tíz olyan változatot ajánl helyette, amely világosabb is, egyszerűbb is. Pl. ezt a tárgyyszerű változatot: „A kíméletes mosás megnöveli az áru élettartamát.” Vagy ezt a verseset, arra gondolva, hogy ez a tájékoztató egyúttal reklám-célokat is szolgál: „Tartson tovább ez a zokni? Egy a títka: kézzel mosni!” Ez utóbbihoz ezt is hozzáfűzi: „Így jobban felfigyelnek rá az emberek, s talán meg is fogadják a jó tanácsot.”

A harmadik, terjedelmét tekintve leghosszabb rész címe, amely egyúttal az egész könyv címe is: *Nyelvi mozaik*. Azt gondolom, hogy ez már ismerős is olvasóinknak, mivel teljes egészében azonos a folyóiratunkban 1993 és 2004 között megjelent, Kemény Gábor által írt *Nyelvi mozaik* című, minden lapszámban egy oldalt kitöltő rovat színes, gazdag anyagával. Az a 222 cikkecske, amely itt a kötetben együtt tárul szemünk elé, számomra, már csak azért is, mert e cikkeknek az Édes Anyanyelvünk volt az első megjelenési helyük, az egész könyv legvonzóbb, legbecsesebb része.

Végül egyetlen kérdésre igyekszem még válaszolni, arra, amelyet egy új könyvvel kapcsolatban mindenkinek, azaz minden szerzőnek, minden recenzensnek föl kell tennie: vajon e könyv által megy-e elébb a világ valamiképpen?

A válaszom egyértelmű igen. Meggyőződéssel állíthatom, hogy ez a munka nyeresége lesz mind a tudományos világnak, mind a nagyközönség anyanyelvünk iránt is érdeklődő részének. Bizonyos vagyok benne, hogy ez a gazdag tartalmú kötet a nyelvművelő szakirodalom egyik gyakran idézett műve lesz a következő években, talán évtizedekben is. S bár a szerző némileg szkeptikus hangot üt meg, amikor Borsó a falon című, már címével is kételyeit érzékeltető utószavában nyelvművelő munkásságának eredményességéről nyilatkozik, ebben a hitében nem tudok osztozni vele. Éppen ellenkezőleg: mélységesen meg vagyok győződve arról, hogy azon a falon, amelyre szerzőnk – saját kifejezése szerint – harmincöt éven keresztül hányta a borsót, jó néhány borsószem már eddig is megtapadt, e kötet megjelenése után pedig majd tömegesen nyomakodnak, sereglenek, özönlenek oda a borsószemek. (Kemény Gábor: *Nyelvi mozaik. Válogatás négy évtized nyelvművelő írásaiból. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007. 414 oldal. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 65.*)

Grétsy László

A határozói és a jelzői funkciók keveredése

Az Édes Anyanyelvünk legutóbbi (2007/1., 3.) számaiban több szerző is (Graf Rezső, Juhász Valéria, Kisgergely József és Zimányi Árpád) értekezik arról a nyelvi ökonómia kérdéskörébe tartozó változásról, hogy bizonyos melléknevek egyre gyakrabban ragtalanul bukkannak fel határozói jelentésben a beszélt és az írott nyelvben egyaránt, tehát mintha a jelzői és a határozói funkciót világosan elkülönítő alak kettősség napjainkban több esetben is eltűnőben lenne.

A kettős (jelzői és határozói) funkciójú szavak létezése nem teljesen új fejlemény nyelvünkben. Beszédes példa erre a fosztó- és tagadó képzős melléknevek története, tudniillik a nyelvtörténeti adatok birtokában biztosan állítható, hogy a *-t(a)lan*, *-t(e)len* képzővel ellátott szavak eredetileg határozók voltak, de mondatbeli helyzetük folytán később gyakran jelzőnek (*-t(a)lan*, *-t(e)len* képzős ragtalan melléknévnek) tűntek fel a beszélő számára, pl. *A szerencsétlenség hirtelen történt / Hirtelen megfájdult a fejem* mondatokban a *hirtelen* határozószó („Hogyan történt a szerencsétlenség?” / „Hogyan fájdult meg a fejem?”). *A Hirtelen szerencsétlenség történt / Hirtelen szél támadt* mondatokban a *hirtelen* – hangsúlyozásától függően – nemcsak határozói („Hogyan történt?” / „Hogyan támadt?”), hanem jelzői értékű is lehet: „Milyen szerencsétlenség történt?” / „Milyen szél támadt?”. Végül pedig *A szerencsétlenség hirtelen volt* kijelentésben a *hirtelen* nemcsak határozóként értelmezhető, hanem az összetett állítmány névszói részeként is.

Bár a fosztó- és tagadó képzős származékok esetében a határozóból melléknévvé való átértékelődés folyamata mára végbement, még mindig meglehetősen nagy számban találunk közöttük kettős szófajú, jelzői és határozói funkciójú lexémákat. A népnyelv és a költői nyelvhasználat is őrzi a *-t(a)lan*, *-t(e)len* határozói funkciójú használatát, pl. „*kegyetlen fáj*” (kisújszállási népnyelv) vagy „*Ottan némán, mozdulatlan álltam, / Mintha gyökeret vert volna lábam*” (Petőfi: *A Tisza*), „*Párisba tegnap beszökött az Ősz. / Szent Mihály útján suhant nesztelen...*” (Ady: *Párisban járt az Ősz*), sőt a mindennapi nyelvhasználatban sem hangzanak idegenül a határozói funkcióban szereplő pusztá fosztóképzős melléknevek: *Örömtelen telnek napjai, Váratlan jött vendég, Szüntelen fecseg, Hasztalan próbálkozik, Akaratlan is megelőzte* stb., jöllehet általánosabb az *-ul*, *-ül* módhatározói raggal megtoldott forma: *örömtelenül, váratlanul, szüntelenül* stb.

A fenti példákban a jelzői és a határozói funkciók keveredése kettős tendencia szemléletes példájának tekinthető: egyrészt nyelvtörténeti tény, hogy bizonyos funkciók időnként összekeverednek (minek következtében funkcióváltás is végbemehet), másrészt megfigyelhető, hogy a nyelv általában igényt tart a funkciók elkülönítésére. A fosztó- és tagadó képzős formák esetében például – a határozói és a jelzői funkció különbségének elhomályosulásával – újabb elemre volt szükség, az *-ul*, *-ül* határozó-

szuffixumra, amely az elhomályosuló adverbiumi funkciót ismét világossá tette.

Napjainkban a fosztó- és tagadó képzős származékokon kívül egyéb határozórag nélküli melléknevek is gyakran bukkannak fel határozói funkcióban a mondatban, pl. *biztos* (pl. *biztos elmegyek*), *borzasztó* (pl. *borzasztó megijedt a szegény ember*), *egész* (pl. *egész jó*), *jobb* (pl. *jobb szeretem*), *kész* (pl. *kész vagyok megtenni*), *rettenetes* (pl. „*Illik kendnek rettenetes, / Hogy egy kicsit himlőhelyes*”), *valószínű* (pl. *valószínű elmegyek*), az idegen eredetű melléknevek helytelen, határozói használatáról nem is beszélve, pl. *abszolút*, *intuitív*, *explicit*, *implicit*, *direkt* (a helyes *abszolúte*, *intuitíve*, *explicité*, *implicité*, *direkte* formák helyett). Ez utóbbi, latin eredetű példák esetében a szófaji alapú árnyalatnyi megkülönböztetés eltűnése érthetőbbnek tűnik, hiszen a magyar anyanyelvű beszélőtől általában nem lehet számon kérni idegen nyelvi grammatikai ismereteket.

Elképzelhető, hogy a két – valójában különböző értelmű – változat közötti különbséget azért érezzük elhanyagolhatónak, mert bizonyos határozószó-típusokban nem ritka jelenség az *-an*, *-en* (módhatározói) rag elmaradása, elsősorban persze akkor, ha a ragtalan alak is határozószói értelmű. Ezekben az esetekben a képzőszerű ragmorféma ottléte vagy hiánya nem változtatja meg a szó jelentését, ezért szótáraink általában alakváltozatként kezelik őket. Az *-an*, *-en* toldalékos alakok természetesen világosabban jelölik a kérdéses szavak határozói szerepét, de kétségtelen, hogy a toldalék-morféma nélküli alakok is határozószói jelentésűek. Ebbe a típusba tartoznak pl. a *hogy ~ hogyan*, *akképp ~ akképpen*, *mindenképp ~ mindenképpen*, *semmiképp ~ semmiképpen*, *épp ~ éppen*, *rég ~ régen*, *így ~ így*, *úgy ~ úgyan*, *oszt ~ osztán* 'aztán' (nyelvjárási alak), *hétfő reggel ~ hétfőn reggel*, *este ~ ezen az estén*, *vasárnap ~ ezen a vasárnapon*.

A nyelvvelőlk általában kifogásolják a melléknévi alakok határozóként való értelmezését, egyrészt a jelzői és a határozói funkciók egyre gyakoribb összekeveredését a mai magyar nyelvhasználatban. A jelzői és a határozói jelentések között valóban fontos és érdemes lenne különbséget tenni (legalább az írásbeli megnyilatkozásokban), jöllehet nyelvtörténeti perspektívában gondolkodva egyetlen jelenségről sem állíthatjuk, hogy szép vagy csúnya, helyes vagy helytelen, csak egy szempontból mondhatunk róla ítéletet: szolgálja-e a nyelvhasználók közötti pontos megértést vagy sem. Evégett mindenképpen célszerű (lenne) anyanyelvünket a nyelvi változások során kialakult normák szerint használnunk, így a „*valószínűleg, hogy...*”, „*nyilvánvalóan, hogy...*”, „*kétségtelenül, hogy...*”, „*természetesen, hogy...*” típusú felemás, kontaminációs szerkezeteket is ajánlatos (lenne) kerülni.

H. Varga Márta

V
I
S
S
Z
H
A
N
G

Kinek mi ésszerű?

Huszár Ágnes Meillet és Kosztolányi Európa többnyelvűségéről folytatott vitájáról tájékoztató írása (EA. 2007/2: 4) az összevetés lényegi eredményét Alain Finkielkraut következtetésével világítja meg: „Kettőjük vitájában a valóság és az ésszerűség ellentétét látja: »Abban, hogy a valóságos és az ésszerű nem találkozik...«”. Az írás olyan ellentétre irányítja rá a figyelmet, amelyet célszerű továbbgondolni.

Az „ésszerűség” fontos szempont a nemzetközi nyelvi kommunikáció kérdéseinek – s közöttük a különböző nyelvek szerepének – megítélésében, még inkább a kommunikáció gyakorlatának alakulásában. A nyelvhasználat esetében az ésszerűségnek különböző fokozatai vannak. Mert természetesen ésszerűbb, ha a nemzetközi kommunikációban való eredményes részvételhez elegendő csupán egy idegen nyelv tudása, mint ha két-három nyelv ismerete lenne szükséges. Ez az ésszerűség még nagyobb, ha ez a nyelv más nyelveknél könnyebben megtanulható. Még ennél is nagyobb az ésszerűség foka, ha ennek a nyelvnek a használata nem jár nem kívánt mellékhatással (más nyelvekre és nyelvközösségekre). Mellékhatások esetén viszont a hátrányt szenvedők számára az adott nyelv közvetítő nyelvi használatának ésszerűsége nagyon is kérdéses lehet. Az ésszerűség szempontja tehát viszonylagos.

Mi dönti el, hogy melyik nyelv (vagy melyik 2–3 nyelv) töltse be a nemzetközi kommunikációban a közvetítő nyelv szerepét? Évezredek során nyert tapasztalat szerint megfelelő nagyságú hatalom az, amely intézményesen kieroszakol(hat)ja nyelvének mások általi (kötelező vagy nagyon ajánlott) használatát. Ilyen hatalommal általában nagy lélekszámú államok rendelkeznek, ezáltal nyelvük kiváltságos helyzetbe kerül, és az „ésszerűség” megtestesítőjévé lesz. Végül általánossá válik a felfogás: a nagyobb lélekszámú, illetőleg erősebb nyelvközösségeknek nyelvi előjogaik vannak. Igyekeznek is ezt elméletekkel alátámasztani. (Száz évvel korábban a francia nyelvet a kultúra és a civilizáció hordozójának hirdették, napjainkban az amerikai angolt a demokrácia, a jogállamiság stb. zászlóvivőjének kiáltják ki.) A sok évszázados tapasztalat azt is mutatja, hogy a kiváltságos nyelv használata rendszerint mellékhatásokkal is jár, amelyek más nyelvek nyelvközösségeit sújtják. Ez még akkor is fennáll, ha a kisebb nyelvközösségek általában tudomásul veszik a nagyok „ésszerű előjogait”, és alkalmazkodnak hozzájuk.

Egy (esetleg néhány) kiemelt nyelvre épülő nemzetközi nyelvhasználat eltérő következményekkel jár a kedvezményezett nyelv(ek) anyanyelvi és nem anyanyelvi beszélőire. Anyanyelvi beszélője a nyelvet mintegy „az anyatejével együtt” szívja magába, míg egy más nyelvtől (meg)tanulása külön erőfeszítést kíván. Az előbbi könnyebben, eredményesebben használja ezt a nyelvet, és élvezzi az ebből származó különféle előnyöket. Az utóbbit viszont, ha csak nem nyelvzsenni, számos hátrány sújtja. Az intézményesen kieroszakolt nyelvhasználat *igazságtalan viszonyt* létesít a kedvezményezett nyelv anyanyelvi és nem anyanyelvi beszélője között; ezzel mintegy a nyelvek között is. Az egyéneket érintő következmények természetesen összegeződnek és csoportméretben is megjelennek, vagyis az igazságtalan viszony népcsoportok között is létrejön. Ennek a „mellékhatásnak” a szem előltartása nagyon lényeges, mert benne rejlik a probléma gyökere s egyben a megoldás lehetősége is. Ugyanis: az *igazságtalan viszony nem jön létre, ha a használt nyelv a használók egyikének sem anyanyelve*, más szóval, ha semleges nyelv. Létezik tehát egy másfajta ésszerűség is, amelyhez nem társul a fentebb említett igazságtalanság. Ennek a másfajta ésszerűségnek az érvényesítése, amelyhez egyébként az eszköz is adott, nem áll érdekében azoknak a hatalmaknak, amelyek a vázolt nyelvi rendszer hasznélvezői. Tőlük tehát aligha várható változtatási kezdeményezés.

Fél évszázaddal ezelőtt Európában elindult egy olyan folyamat, az európai egyesülés folyamata, amelyet az európai háború kizárása és a gazdasági jólét megteremtése és növelése érdekében indítottak el. Újszerűségét mindenekelőtt az jelentette és jelenti, hogy a tagállamok a gazdaság bizonyos területein lemondanak szuverenitásukról a közös hatalomgyakorlás javára. Teszik ezt azért, mert a közös fenntarthatóság előnyökkel kecsegtet. Olyan egyesülésről van szó, amely az önkéntességen és az egyenjogúságon alapszik, és amelyhez „kényszerűen” hozzátartozik a nyelvek közötti viszony új megítélése is. Tekintve, hogy a népek szándékoltan ritkán mondanak le nyelvükről és kultúrájukról (tunyaságból, nemtörődomségből azonban könnyen hagyják veszni értékeiket), ezért az eredetileg és főként gazdasági alapú és célú folyamat sikere érdekében szerződésileg ki kellett nyilvánítani a *kulturális* és

nyelvi sokféleség megtartásának szándékát. A szándéknak való megfelelés hogyanja azonban kidolgozatlan és homályos. Ez a tény egyre világosabban megmutatkozik az Európai Unióra való áttérést követően. A nyelvi sokféleség megtartásának hogyanját illetően a tagállami hatáskörök mellett közösségi nyelvi „politikára” is szükség lenne. Hiszen ebben a gazdaságilag egyre kiterjedtebb soknyelvű térségben közös érdek lenne, hogy a különböző anyanyelvű emberek közötti nyelvi kommunikáció feltétele a legésszerűbben, vagyis olyan nyelvvel legyen megoldva, amely minden más nyelvnél könnyebben megtanulható, és nincs kedvezőtlen „mellékhatása” más nyelvekre. Ilyen nyelvpolitikája az Uniónak azonban azért sincs, mert a kultúra és a nyelv ügyei teljesen tagállami hatáskörben vannak. Így mindegyik tagállam a maga elképzelése szerint gondoskodik kultúrájának és benne nyelvének megőrzéséről, miként az idegennyelv-oktatás irányáról is (amelynél még a „hagyományoknak megfelelően” a nagyok „ésszerű előjogait” tekintik irányadónak).

Így azután az egyesülési folyamatban egyre több olyan, az „ésszerűség”-gel indokolt lépés történik, amelynek következménye a tagállamok nyelvi egyenjogúságának aláásódása, illetve a nyelvek szegényedése. (Svéd egyetemek természettudományi karán a tananyag 85%-a angol nyelvű, a természettudományi szakszókincs emiatt kivész a svéd nyelvből, állítják egyetemi tanárok; francia pilóták tiltakoztak az angol nyelvnek a hazai légterben is kötelező használata miatt, német hajósok pedig a belvízi hajózásban is kötelező angolnyelvűség ellen; több tudományos folyóirat a nemzeti nyelv helyett már csak angol nyelven jelenik meg stb., stb.)

Az Európai Tanács csak az uniós intézmények nyelvhasználatát szabályozza, valamint ezen intézmények és az uniós polgárok közötti nyelvhasználatot, amely szerint a tagállamok (általuk megnevezett) nyelve az Uniónak hivatalos és munkanyelve. Ez a gyakorlat az egyenjogúságnak egyik, a nyilvánosság számára jól érzékelhető kifejezése. (Ugyanakkor ide kíváncsodik annak megjegyzése, hogy a tagállamok egyenjogúsága abban az esetben sem sérülne, ha közös hivatalos nyelvként egy olyan nyelvet használnának, amely az Unió tagállamai egyikének sem nyelve.) Bizonyos feladatköröket ellátóknál (például az európai parlamenti képviselőknél) gyakorlati szempontja is van a tagállami nyelv hivatalos nyelvi használatának: a gondolatok kifejezése anyanyelven könnyebb, pontosabb, előnyösebb. Más kérdés, hogy az anyanyelven gondosan megfogalmazott gondolatokból a tolmácsolás során mi megy át és hogyan, illetve mi vész el. A hivatalos nyelvek használatának rendszere a tagállamok egyenjogúságának szempontjából tekintve ésszerű, költségei oldaláról nézve ésszerűtlen.

A különböző anyanyelvű uniós polgárok közötti nyelvi kommunikáció kérdése általánosan, a közös érdeknek megfelelően nincs megoldva. Bár az angol nyelvet mind többen tanulják, ez több okból sem jelenthet megoldást. Nem kevés magas képzettségű francia, olasz és más anyanyelvű szakember kénytelen bevallani, hogy az angol nyelv 6–8 évi tanulása után sem vitaképes ezen a nyelven (és sokan vannak, akiknél a nyelvtudás szintjének megítélésénél a vitakészégi szint fel sem merülhet). Am az angol nyelv térhódítása tény, így közeledünk annak a többek által megjósolt állapotnak a bekövetkezéséhez, hogy Európa társadalma kettészakad angolul jól, illetve nem vagy nem jól beszélőkre (és ez az utóbbiakra nézve hátrányos következménnyel jár).

Az európai egyesülés uniós szakaszában a tagállamoknak a nyelvi kommunikációt tekintve meg kellene tenniük egy olyan „merész” lépést, amelyet a folyamat kezdetén a gazdaságot tekintve megtettek: a közös jó érdekében le kellene mondaniuk az idegennyelv-oktatást érintő szuverenitásuk egy részéről. Ugyanis a mutatkozó gondok eredményes megoldása csak az lehetne, hogy az európai egyesülésben részt vevő államok együttese közösségként kezdeményez egy igazságosabb nemzetközi nyelvhasználati rendszerre való áttérést (amelynek teljes megvalósítása persze csak fokozatosan, hosszabb folyamat keretében lenne lehetséges). Az igazságosabb (és legésszerűbb) nyelvhasználati rendszer pedig az *eszperantó* nyelv használatára épülhet, amely nyelv egyik országnak sem nyelve, tizedannyi idő alatt megtanulható (Bárczi Géza), mint bármelyik európai nyelv, nem jelent veszélyt más nyelvekre, ellenkezőleg. Előbb-utóbb mindenki számára ki fog derülni, hogy egy igazságosabb nyelvhasználati rendszerre való áttérés az európai nyelvi sokféleség megtartásának megkerülhetetlen feltétele.

Gados László

AZ ANYANYELVI MOZGALOM HÍREI

Iskolaavatás Szentgálon

2007. augusztus 25-én nagy ünnep volt Lőrincze Lajos szülőfalujában, a Veszprém megyei Szentgálon: a gyerekek ekkor vehették birtokukba az általános iskola 670 millió forintos beruházással kibővített és felújított épületét, sportcsarnokát. Az ünnepi beszédet a nagy nyelvművelő egykori barátja, Pomogáts Béla tartotta, aki szövege Lőrincze Lajos szentgáli gyermekkoráról, illetve a nyelvművelés feladatának nemzetegyesítő erejéről. Az ünnepségen jelen volt Lőrincze Zsuzsa, a professzor úr lánya, valamint a hegyeshalmi testvérintézmény küldöttsége. A mikóházi Lőrincze Lajos Általános Iskola levélben küldött köszöntést. A szentgáli diákok irodalmi műsorral tisztelgették az iskola névadójának emléke előtt, ebből idézünk néhány gondolatot:

„Ha visszanezék az életemre, azt mondom, hogy nincs semmi, amit megbántam volna. Ezt belém nevelte a pápai iskola, meg a szentgáli is. Jó magyar embernek kell lenni, szeretni kell ezt a földet, ezt a hazát, ezt a nyelvet. Igyekeztem a hitemhez hű maradni, a felfogásomhoz, és ettől nem tudott eltéríteni semmi sem. Ez az, ami megnyugtató számomra. Ami valamikor kedves volt nekem, és amiről meg voltam győződve, hogy helyes, azt tulajdonképpen végig meg tudtam tartani, és valóban, az a tanulás, hogy hit és meggyőződés nélkül nem lehet semmit sem igazán elvégezni.”

Lajos bácsi egykori „szentgáli iskolája” augusztustól már csak emlékhely, hiszen ezt felváltotta egy korszerű előadóteremmel, aulával, nyelvi laborral, étkezdével ellátott épület, melynek galériáján helyet kapott a professzor életútját bemutató tárlat is. Minden látogatót szeretettel várunk Szentgálon!

A magyar nyelv ügyét kiemelt feladatuknak tekintő és ezt pedagógiai programjukban is hangsúlyosan megjelenítő Lőrincze-iskolák 5. országos találkozójukat október 19. és 21. között tartották Mikóházán.

Marton Sándor tanár

Erdélyi hírek

(A magyar nyelv napjai) Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége (AESZ) az idén április 27–29. között Déván tartotta legrangosabb, évenként ismétlődő rendezvényét. Ez az a fontos anyanyelvi esemény, amelyen átadják a nyelvőrzés díját, tudományos előadások hangzanak el, és diákok mérkőzést rendeznek magyar nyelvi ismereteikért.

(Sütő András-díj) Péntek János kolozsvári egyetemi tanárnak, az AESZ elnökének kezdeményezésére a nyelvőrzés díját ez évtől Sütő András-díjnak nevezték el, mert – amint a szövetség vezetője megindokolta – a néhai jeles író műveiben, újságcikkeiben, szóbeli megnyilatkozásaiban sokat foglalkozott a nyelvben való megmaradás kérdéskörével. Déván a kitüntetésben Bőjthe Csaba ferences szerzetest részesítette az AESZ elnöksége. Csaba testvér – ahogy szólítani és emlegetni szokták – sokat tett az erdélyi szórványvidéken a magyar nyelvű oktatás kiterjesztéséért, illetve a megromlott anyanyelvi tudás javításáért. A magyar szórványok és szigetek című tudományos értekezleten előadást tartott Péntek János, Fazekas Ti-

borc Hamburgban élő egyetemi tanár, Vetési László kolozsvári szórványkutató teológiai tanár és lochom István kézdívasárhelyi újságíró.

(15 éves az AESZ) Május első felében Kovásznafürdőn ünnepi küldöttgyűlés emlékezett meg az AESZ megalakulásának tizenötödik évfordulójáról. A szövetség eddig megtett útjáról, az eredményekről, a mai erdélyi, illetve romániai magyar nyelvállapotról Péntek János beszélt. Júniusban és júliusban a székelyföldi Illyefalván és Setétpatakon anyanyelvi táborokban vettek részt erdélyi és magyarországi diákok.

Komoróczy György

Szakkörvezetők tábora

Július első hetében Tokajban rendeztük meg a „Beszélni nehéz!” szakkörök vezetőinek 21. országos tábort.

Tele voltunk aggodalommal, féltettük az anyanyelvápoló mozgalom jövőjét.

Miért voltak gondterheltek az ország távoli településeiről érkező tanárok, óvodapedagógusok, egyetemisták? A Magyar Rádió Kossuth adóján évtizedek óta kéthetente jelentkező Beszélni nehéz! című anyanyelvi műsort indoklás nélkül megszüntették, elvágyva ezáltal egymástól az országszerke közös célokért dolgozó szakköröket, megfosztva őket az időszéri feladatokat kijelölő, magyarázatokkal, hírekkel szolgáló központtól. Hogyan tovább? – erre a kérdésre kerestük (vártuk) a választ.

A hét programjainak a tokaji Kereskedelmi és Idegenforgalmi Középiskola adott otthont. Áldozatkész megszervezője Hidas Lajosné, aki a helyi szakkört vezeti.

Nem feledkezhetünk meg Kerekes Barnabásról sem, aki szakmai tekintélyével, nyugodtságával, derűs egyéniségével és hihetetlen munkabíráásával méltán lett ennek a csapatnak a vezetője.

A július másodikán Tokajba érkező pedagógusok többsége barátként üdvözölte egymást. A hivatalos megnyitón megjelent Koncz Ferenc, a megyei közgyűlés alelnöke, Májner János, a rendező város polgármestere és Szabó István, a házigazda iskola igazgatója is. Mindenki bemutatkozott, és szólt néhány szót iskolájáról, örömeiről, gondjairól. Nyomasztó volt hallani a híreket az iskolabezárásokról, -összevonásokról, munkahelyek megszűnéséről, ugyanakkor látszott az elszántság a szakköri munka folytatásával, illetve újrakezdésével kapcsolatban. Deme László professzor úr már a jelenlétével, szavaival pedig különösen is megerősítette a résztvevőkben a folytatás lehetőségébe és szükségességébe vetett hitet.

A tanácskozás első reggele derűsen telt, hiszen Matula Ágnes, a Duna Televízió Nyelvőrző című műsorának Kazinczy-díjas szerkesztője a műsor szeptemberi folytatásáról szólt, arra bízva, hogy a szakkörvezetőket, hogy az eddigienél is többen kapcsolódjanak be a rádióhoz hasonló feladványok megoldásába.

Ezután következett a Magyar Katolikus Rádió elnökének, Juhász Juditnak a bejelentése: szeptembertől a Kossuth adó megszünt műsorához hasonlóval jelentkeznek, és a szerkesztő továbbra is Deme László professzor és Kerekes Barnabás lesz. Biztosítják a segédanyag

megjelenését az írott sajtóban, illetve az interneten is. Mindenki megkönnyebbülten fogadta ezt a hírt, hiszen így nincs már akadály, hogy Péchy Blanka végakarátát teljesítsük, folytassuk az anyanyelvápoló tevékenységet.

A szakmai programok magas színvonaláról kedves kollégáink mellett a környék kiváló előadói, tanárai gondoskodtak. Kováts Dániel Zempléni irodalmi és nyelvi örökségében kalandozott velünk, Nyirkos István a nevek nyelvhasználatáról szólt szociolingvisztikai vizsgálatok alapján, nem kis derűtséget keltő vidám példáival. Balassi virágének-költészetével ismerkedtünk János István útmutatásával. Mercsák József csodálatos diával szálltunk, csúsztunk-másztunk, hogy megismerkedhessünk Tokaj-Hegyalja természeti csodáival. Hegedűs Zoltán bámulatos tájékozottsággal beszélt a tokaji bor kultúrtörténeti érdekességeiről.

Az utolsó napon a tokaji hegy tetejéről körbepillantottunk a tájon, amelynek ékessége a Bodrog és a Tisza találkozása. Békében hőmpölygő folyók, zöld ártéri erdők, a hegyek és az alföld találkozása – együtt van itt múlt és jelen, kell, hogy legyen jövője is ennek a szép vidéknek. Ugyanígy kell, hogy legyen folytatása a mi munkánknak is, amely a múltban gyökerezik. Kazinczy, Kodály, Péchy Blanka örökségét ápolnunk kell, szenvedéllyel, mint ahogy az elődök is tették.

Némethné dr. Balázs Katalin

Péchy Blanka-jutalmak

Ez a békési Balogh Imréné és néhai Balogh Imre támogatásából származó jutalom negyedévenként adható ki 3–3 Beszélni nehéz! szakkör és 1–1 egyéni levelező munkatárs számára. – Az ez évi jutalmazottak (2006 decemberében): a Móricz Zsigmond Ál. Beszélni nehéz! köre, *Nyíregyháza* (vez.: Lakatos Sándorné); a II. Rákóczi Ferenc Ál. Beszélni nehéz! köre, *Rád* (vez.: Saffarik Ildikó); a Bálint Gábor Beszédművelő kör, *Kézdívasárhely* (vez.: Bálint Márta); – Szabó Judit, *Budapest*; (2007 márciusában): a Krúdy Gyula Gimn. Péchy Blanka köre, *Nyíregyháza* (vez.: Durucz Istvánné); a Práter Ált. és Műv. Iskola Tanulói Beszélni nehéz! köre, *Budapest* (vez.: Vadász Gusztávné); a Herman Ottó Gimn. Szójátékosok köre, *Miskolc* (vez.: Orliczky Ágnes); – Kovács Zsuzsanna, *Budapest*; (2007 júniusában): a Karolina Ál. Beszélni nehéz! köre, *Szeged* (vez.: Szabó Mária); a Kossuth Lajos Közokt. Intézmény Beszélni nehéz! köre, *Orosháza* (vez.: Bozó Klára); a Görög Katolikus Ál. Aranyszájú Szent János köre, *Nyíregyháza* (vez.: Szabóné Sándor Gabriella); – Orosz Tamás és Ádám, *Vác*. (2007 szeptemberében): a Kossuth Lajos Gimn. Beszélni nehéz! köre, *Sátoraljaújhely* (vez.: Forgácsné Pásztor Mária); a Károlyi Mihály Szki. Patkós Irma köre, *Cegléd* (vez.: Paskó Istvánné); a Kazinczy Ferenc Ál. Beszélni nehéz! köre, *Miskolc* (vez.: Dorkó Miklósné); – Gyurkáné Urbán Eszter, *Budapest*.

D. L.

Új szavak, kifejezések (47.)

Az új értelmező kéziszótárban nem található szavakból és kifejezésekből nem kivételül az első előfordulásokat szemléljük. Várjuk olvasóink észrevételeit is!

dugódíj – (tervezett) budapesti úthasználati díj (Népszabadság, 2007. szept. 17.)

érzelemfelismerő (érzelemérzékelő) rendszer – a személyi azonosítást és lelkiállapotot kimutató új számítógépes (utasellenőrző) szűrőrendszer (HVG, 2007. aug. 25.)

gömböc – az első ismert homogén test megnevezése, amelynek összesen két – egy stabil és egy instabil – egyensúlyi helyzete van. (Várkonyi Péter és Domokos Gábor találmánya.) (Mik vagyunk? című kiadvány)

guargumi – az élelmiszer állagát megőrző egyfajta élelmiszeradalék

kólabor – a termőhely jellegzetességeit nélkülöző tucatbor megnevezése (Magyar Nemzet, 2007. szept. 8.)

közérthető közigazgatás – az elektronikus ügyintézés kiterjesztését célzó program megnevezése

kritikus tömeg – tudományos fogalom: egy adott embercsoportban a mennyiségi-minőségi változást előidéző létszám. (Újabban a környezetvédő mozgalmak egyik kulcskifejezése. Pl. „A Critical Mass Budapest alkalmi kerékpáros felvonulásnak indult 2004-ben...”) A *critical mass* magyar fordítása. (Népszabadság, 2007. szept. 24.)

nonprofit gazdasági társaság – a közhasznú társaság (kht.) helyére lépő új gazdálkodási forma

ösztönző út – utazással összekötött vállalati, közösségi csapatépítő tréning. (Az angol *incentive tour* sikeres fordítása.) (Népszabadság, 2007. szept. 11.)

partirúd – hajlékony, világító műanyag rúd (amellyel pl. diszkóba járnak a fiatalok)

szociális szövetkezet – a 2006. évi szövetkezeti törvényben meghatározottak alapján a leszakadó rétegek helyzetének javítását célzó vállalkozás

telefonmunkás – telefonos ügyfélszolgálati dolgozó (a *call-center-munkatárs* magyar megfelelője). (Népszabadság, 2007. szept. 17.)

A rovat 1998–2005. között megjelent anyagát teljes egészében tartalmazza a következő kötet: Jelentés a magyar nyelvről (2000–2005). Szerk.: Balázs Géza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005.

B. G.
balazsge@due.hu

Hírek

2007. szeptember 25-én a svájci Dübendorfban elhunyt **dr. Vezényi-Prince Pal (Vezényi Pál)**, az Édes Anyanyelvünknek szinte a kezdetektől, a 80-as évek elejétől munkatársa, szorgalmas cikkírója. Emlékét megőrizük.

*

A XXXVIII. *Szenczi Molnár Albert* Napok rendezvénysorozatára 2007. október 5. és november 18. között került sor a Csemadok szervezésében Szene, Réte és Jóka helységeiben.

*

Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, 2007. A vajdasági Adán 2007. október 12–14. között megrendezett nyelvművelő napok fő gondolata a magyar nyelv a világhálón volt. Ennek szentelték a magyar nyelvet bemutató honlapokról szóló kiállítást, valamint a tudományos tanácskozást. Ez utóbbit Prószyk Gábor, Hódi Sándor, Balázs Géza, Hajnal Jenő, Kiss Gábor és Lánosz Irén adott elő.

*

Az év magyar nyelvőre, 2007. A Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport és a Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda által alapított Az év magyar nyelvőre kitüntetését első ízben a vajdasági Adán kapta meg *Szűts László* nyelvész – 70. születésnapjához kapcsolódva – az adai nyelvművelő napokhoz nyújtott szakmai segítségért. A háború nehéz éveiben ő volt az egyetlen magyarországi nyelvész, aki folyamatosan ellátogatott a rendezvényre. A kitüntetés a Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok záróakkordjaként

Rendezvények

2007. december 13. Az én cégérem pályázat eredményhirdetése és díjátadása (Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum)

2008. február 15. Balassi-nap (Balassagyarmat)

2008. február 22–24. Implom József helyesírási verseny, Gyula

2008. április 3–5. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia

2008. április 17. Nyelv–kultúra fórum (Budapest, Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport)

Új nyelvészeti kiadványok

Balázs Géza és H. Varga Gyula szerk.: Szemiotika és tipológia. A komplex jelek kutatása. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest, Linceum Kiadó, Eger, 2007.

Bárdosi Vilmos és Szabó Dávid főszerk.: Francia–magyar kéziszótár (és CD). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

Bartha Csilla szerk.: Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007.

Fordítástudomány 17. (2007/1.)

Gazda István és Stemler Ágnes szerk.: Pannóniai Féniksz, avagy hamvából fel-támadott magyar nyelv. Első nyomtatott tudományos könyveink. (16–19. század.) Országos Széchényi Könyvtár, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2005.

Hódi Éva szerk.: Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok, Ada, 2006. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület, Ada, 2007.

Balázs Géza és Hódi Éva nyújtotta át 2007. október 13-án Adán, a képviselőtestület tanácstermében.

*

A IV. budapesti szótárnap rendezvényét 2007. október 17-én tartották Budapesten a Károlyi Palotában. Emlékezés hangzott el Országh Lászlórlól születésének 100. évfordulóján, és kiadták a Kiváló Magyar Szótár díjakat (e kitüntetésben a Magyar értelmező kéziszótár átdolgozott kiadása és A magyar nyelv nagyszótárának I–II. kötete részesült). Másnap Szegeden is tartották szótárnapot.

*

Mintegy ötven szemiotikai, irodalomelméleti, nyelvészeti, filozófiai stb. előadás hangzott el az **5. Semiotica Agriensis** konferencián, amelyet a *Magyar Szemiotikai Társaság* és az *Eszterházy Károly Főiskola Kommunikációs Tanszéke* szervezett Egerben 2007. október 19–21. között.

*

2007. október 19–21. között rendezték meg Sátoraljaújhelyen az „*Édes anyanyelvünk*” nyelvhasználati verseny 35. országos döntőjét.

*

Berecz András ének- és mesemondó, néprajzi gyűjtő, műfordító ötvenéves születésnapját ünnepelték barátai 2007. október 28-án a Művészetek Palotájában.

*

2007. október 29-én ülést tartott az MTA Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottsága. **Bószé Péter**, az orvostudomány doktora *Az orosz nyelv helyzete és a teendők*, **Kiss Jenő** akadémikus pedig *A tudományok nyelve és az értelmiségi elit* címmel tartott előadást.

2008. április A magyar nyelv hete (országos megnyitó)

2008. április 20–21. A szép magyar nyelv, beszéd versenye, 36. országos döntő (Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely)

2008. április 25–26. Nagy J. Béla országos helyesírási verseny (EKF, Eger)

2008. május 31. Simonyi Zsigmond helyesírási verseny (Budapest, ELTE)

2008. június 19. Szarvas Gábor Nap, nyelvészeti könyvbemutató az MTA-n (Budapest, Szarvas Gábor Asztaltársaság)

Hódi Sándor: Mi fán terem a nemzetstratégia? Széchényi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Tóthfalu–Zenta, 2007.

Kováts Dániel szerk.: A nyelv legféltőbb kincsünk. Az „Édes anyanyelvünk” verseny 35. éve. Sátoraljaújhely Város Önkormányzata, Sátoraljaújhely, 2007.

Magyar Nyelvjárások XLIV. Szerk.: Hoffmann István, Kis Tamás, Nyirkos István. Debrecen, 2006.

Nyelvünk és Kultúránk 2007/3.

Papp Richárd szerk.: Délvidék/Vajdaság. Társadalomtudományi tanulmányok. Vajdasági Magyar Művelődési Egyesület, Zenta, 2007.

Lapunk folyamatosan hírt ad a szerkesztőségbe érkező hírekről, rendezvényekről, kiadványokról (balazsge@due.hu).

PONTOZÓ

Mindenekelőtt a 2007. évi 3. számunkban közölt rejtvények megfejtését tesszük közzé.

I. Hat verscím. 1. Sirató. 2. Pipacs. 3. Január. 4. Péntek. 5. Arckép. 6. Gyökér. Az átlóban olvasható foglalkozásnév: szintér.

II. Rejtőzködő növények. 1. Málna. 2. Kankalin. 3. Mandula. 4. Eper. 5. Bodza. 6. Szeder. 7. Szarkaláb. 8. Kamilla. 9. Pipitér. 10. Menta.

III. Nyolcszor nyolc. 1. Állomány. 2. Trecento. 3. Kondíció. 4. Batyubál. 5. Dicséret. 6. Fültükör. 7. Klastrom. 8. Nyomaték. A költő az 1907. május 17-én született Dsida Jenő. A két verscím pedig: Árnyékok; Nocturno.

IV. Kancsalító. 1. Kövér, kavar, kever, kivár, kiver, kóvár. (A megfejtők közül többen a hájas szóból indultak ki, s majdnem így is eleget tettek a feltételeknek: hajas, hajós, héjas, híjas.) 2. Olló, allé, álló, ellő, illó, üllő. (Itt pedig született is két olyan megfejtés, amelyet elfogadtunk: kasza, késze 'pénztárca, dohányzacskó a tájnyelvben', kisze, kiszí, kósza, kúszó, kusza, valamint szike 'sebészkes', szaké 'rizspálinka', szaki, széki, szők, szökő, szuka. Mindkettő nyelvünk csodálatos gazdagságát szemlélteti.) 3. Vírus, varas, város, veres, verés, véres, vörös. 4. Térül, tarol, tárol, tárul, terel, terül, torol, töröl, turul; valamint többletként: Tirol.

V. Füst Milán a nyelvről. Oh jól vigyázz, mert anyád nyelvét bízták rád a századok / S azt meg kell védened.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez szükséges 75 pontot, a következők részesülnek könyvjutalomban: Bozsogi Judit, Székesfehérvár, Kelemen Béla u. 1. (8000); Danka Margit, Budapest, Kossuth Lajos u. 2/d (1053); Fekete Zsuzsanna, Kiskunfélegyháza, Darvas József tér 5. I. 8. (6100); Gergely Gyuláné, Kemece, Rákóczi u. 57. (4501); Kovács Lea, Sárospatak, Comenius u. 24. II. 1. (3950); Laczkóné Kiss Beatrix, Eger, Váci M. u. 60. (3300); Lakos Gábor, Budapest, Szerb Antal u. 1/a (1021); Melykó Róbert, Hatvan, Zrínyi u. 10. (3000); Rónagy Edit, Pécs, Hargita u. 8/A (7623); Vassné Szili Anikó, Sásd, Mária u. 12. (7370). A felsorolt megfejtők nyeresége a Kövesdy Zsuzsa által szerkesztett, Kedves hallgatóim! című, a Kossuth rádió Édes anyanyelvünk műsorának előadásaiból összeállított könyv, amelyet a Tinta Könyvkiadó jelentetett meg. Akár emlékkönyvnek is tekinthető, mivel az éppen ötvenöt év óta hetenként jelentkező műsor ez év októbere óta már nem hallható a Magyar Rádióban. Gratulálunk a nyerteseknek!

A Pontozó új feladatai

I. Csak egy betű! Hét meghatározáspárt közlünk. Olvasóink megfejtése akkor helyes, ha a meghatározáspárok első tagjára adott megoldásuk az elején egy további betűvel megtoldva mindjárt válasz a meghatározáspár második tagjára is! A pótlólag beírt betűkből egy huszadik századi, a második világháború végén elhunyt írónk családneve olvasható ki. A helyes megfejtésért meghatározáspáronként 2–2 pont, az író nevéért további 4 pont jár, összesen tehát 18.

1. Nevezetes hajóhad – Halom (gabona)
2. Ránc – Okozat
3. Vágyakozó – Ágynemű
4. Romlott (étel) – Több mint valószínűtlen
5. A fejben is van – Nem egy- vagy kétnyári
6. Pihen – Elbújik
7. Aljasság – Valóság

II. Kancsalító szókapcsolatok. Tíz meghatározást adunk. Megfejtőink feladata az, hogy mindegyik meghatározást egy

olyan három szóból álló szókapcsolattal fejezzék ki, amelyben a szavak mássalhangzói ugyanazok, sőt helyükön is maradnak, a magánhangzók azonban tetszés szerint kicserélhetők más magánhangzókra. Szemléltetésül, íme, egy példa, a megoldással együtt: Meztelen Piroska bírósági tárgyalása: Pőre Piri pere. Ennyi „előzetes” után olvasóink már remélhetőleg megbirkóznak e csöppet sem könnyű feladattal. Megéri, ugyanis mindegyik helyes megfejtés 3 pontot ér, összesen tehát 30 pontot lehet velük szerezni!

1. Szélhámos kajla mesterkedése:
2. Cseles csónakos rávezet:
3. Kese mesterember bútordarabja:
4. Rigai üzletben kapható favágószerszám:
5. Jó kedélyű, összes halántékú szakmunkás:
6. Zárszerkezet féleszűt lebilincsel:
7. Előkelő miskárolt kos taksája:
8. Díszes lovaskocsin járó, szélhámoskodó húsiparos:
9. Élősködőktől gyötört, botrányokat okozó táncmulatsági főszereplő:
10. Zalai helységben (8771) felcsendülő elképzelhető kacagás:

III. Nyolcszor nyolc. Megfejtőink feladata a vízszintes sorok kitéltése. Ha ez hibátlanul sikerült, akkor az ábra bal felső sarkától kiindulva átlósan a jobb alsó sarokig egy 125 éve elhunyt nagy költőnek egyik versének címére ismerhetnek. Ha ezután ügyesen átrendezik a sorokat, ugyanebben az átlóban a költő egy másik verses művének címére is rátalálhatnak. Mi a két mű címe, és ki az alkotójuk? Mindegyik helyes válaszáért 6 pont jár, a hibátlan megfejtés tehát 18 pontot ér.

1. Meggyőződés melletti kitarás
2. Konyhai tűzhely
3. Bűnüggyel kapcsolatos előtag
4. Csekklap
5. Békés megyei település
6. Útburkolat készítésekor használt gép
7. Önkívület, elragadtatás
8. Gabonanövényen élősködő gomba

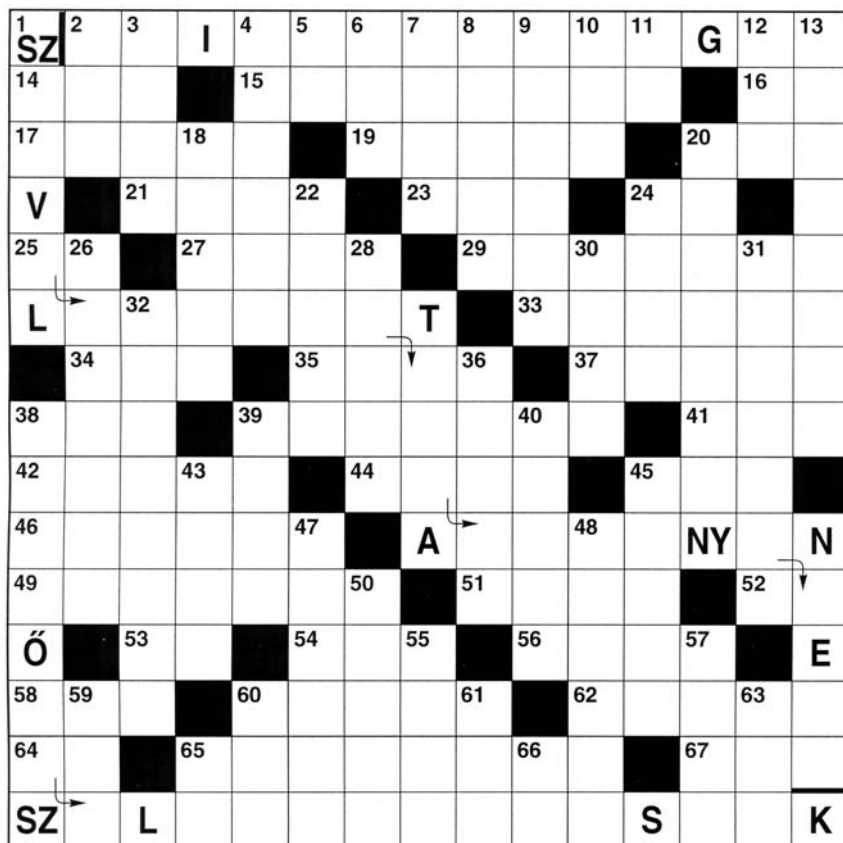
IV. Vasy Géza a nyelvről. Mai rejtvényünk fő soraiban a Magyar Írószövetség idén megválasztott elnökének, Vasy Géza irodalomtörténésznek egy nyelvünkkel kapcsolatos megállapítását idézzük. Ezt tessék beküldeni! Megfejtése 25 pont.

Az e számunkban közzétett fejtörők együttes értéke kilencvenegy pont, de már hetven pont is elég ahhoz, hogy valaki részt vehessen a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. Könyvjutalomban tízen részesülnek. A Pontozó rejtvényeinek megoldását **2008. február 1-jéig** kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 122.

Minden rejtvénykedvelő olvasónak sikeres megfejtést és hozzá jó szórakozást kívánnak – a Pontozó gazdájával, **Grétsy Lászlóval** együtt – a feladványok készítői:

Bencze Imre (II.), Harmati Gizella (III.), Láng Miklós (I.), Schmidt János (IV.)

SZOROS KAPCSOLAT

VÍZSZINTES: 2. Vasy Géza megállapításának kezdete. 14. Esztendei. 15. Nem teljesítmény, hanem időegység alapján fizetik. 16. Deciliter, röv. 17. Árbockosár, elődeink szavával. 19. Palatinus. 20. Ragadozó madár. 21. A tölgy rokona. 23. Nem ritka az ilyen szakáll! 24. Üzlet bejárata! 25. Folyó, de fa része is lehet. 27. Egy ... fehér lovon; Palásthy György rendezte film. 29. Csípős gúny. 33. Az alapszófajok egyike. 34. Görög eredetű női név. 35. Az első gazdasági gépgyárunk volt, röv. 37. Ópapa párja! 38. Tűzhely sütője, tájszóval. 39. Tompa, rosszul vágó. 41. Régi Akadémiai Levéltár, röv. 42. Fegyverbillentyűt meghúzó. 44. Dél-svédországi kikötőváros (ALEM). 45. Kopoltyús állat. 46. A Rába ETO volt labdarúgója, ma edző (Róbert). 49. Fűrészáru-lerakat. 51. Nagy Konstantin szülőhelyéről való. 52. Kémény szélei! 53. Forrasztófém. 54. Szabad, lehet, latin szóval. 56. Volt válogatott kézilabdázó, ma sportvezető (Ambrus). 58. A szív felőli oldal. 60. Pontokból és vonalakból álló ábécé. 62. Dinnyén lyukat vág. 64. Bajnokok Ligája, röv. 65. Érdemi, lényegi. 67. Rövidítés tehervagonok oldalán.

FÜGGŐLEGES: 1. A megállapítás második része. 2. Üdv, római! 3. Bakonyi város, Reguly Antal szülőhelye. 4. Koltai ...; színművész, rendező. 5. Arany, franciául. 6. Cselgáncsfokozat. 7. Régi magyar férfinév. 8. Bő nedvű (gyümölcs). 9. Ajka közeli település. 10. Bátorodik. 11. Plüssdarab! 12. Ady Endre egyik álneve. 13. Verset végigmond. 18. Művészi igényű tanulmány. 20. Tiszta nemesfém. 22. Héber eredetű női név. 24. Taktus. 26. Kecses mozgású egzotikus kérődző. 28. Piperemárka. 30. Díjért zajló ókori verseny. 31. Fantom. 32. A megállapítás negyedik, befejező része. 36. Az első amerikai úrhajós, aki megkerülte a Földet (John). 38. A megállapítás harmadik része. 39. Ennivaló. 40. Villámposta. 43. Hírt küld. 45. ... Szelasszié; etióp négyus volt. 47. A haladást segítő átalakítás, változtatás. 48. Táj Somogy és Baranya határán. 50. Sakkjátzma. 55. Speciális tudományterület. 57. Nyersselyem. 59. Angol világos sör. 60. ... West; néhai amerikai színésznő. 61. Becézett Elemér. 63. Német határozatlan névelő. 65. A tallium vegyjele. 66. Mel-
léknév, röv.

Schmidt János

„Megvető” dolgok

Nyelvünk rendkívül gazdag képzőrendszere lehetővé teszi, hogy gondolatainkat árnyaltan, ugyanakkor tömören fogalmazhassuk meg. Pontatlanságból, felületességből a diákok gyakran összekeverik vagy feleslegesen használják a képzőket. A tanár ilyenkor szinte „rejtvényfejtő” munkára kényszerül, hogy kibogozza: mit is akart a tanuló mondani.

Mindenki *szánalmasan* néz Antigonéra. (Helyesen: *szánakozva*)

Candide és társai sok *hánytatáson* esnek át. (*hánytatáson*)

Júlia ruhájának illata és *tapintata* finom. (*tapintása*)

A Boldogságban a költő tavaszi képet ír le, apró *mozdulatokkal*. (*mozzanatokkal*)

„Nékem már a rét *hímtelen*” – írja Csokonai. (*hímetlen*)

A jobbágyok csak a termés egy bizonyos *hányadékat* kapják meg. (*hányadát*)

A Tragédia az egész *emberségről* szól. (*emberiségről*)

Michelangelo a falanszterben *alattomos* munkát végez: szék-
bakat farag. (*alantas*)

Julien Sorel bűnös, *megvető* dolgokat is cselekszik. (*megvetendő*)

Az országgyűlés kimondja a Habsburg-ház és trón *fosztogatását*. (*trónfosztását*)

Petőfi verséből kitűnik sorsával való *elégtelensége*. (*elégedetlensége*)

A Húsvét előtt című vers végén Babits teljesen más *hangulatot* üt meg. (*hangot*)

Az emberek nem tanulnak semmi újat, csak régi ismereteikre *hagyatkozóznak*. (*hagyatkozóznak*)

A *kezdetleges* sikertelenség után végre összegyűlik a hét krajcár. (*kezdeti*)

Kis János egy *nélkülözhető* kisember. (*nélkülöző*)

Ady éjszakáit különböző *mulatózókban* tölti. (*mulatókban*)

József Attila visszaemlékszik a szeretett nő minden *mozzanatára*. (*mozdulatára*)

A cápa *mélyvízű* ragadozó. (*mélyvízi, mélytengeri*)

Tót úr és az órnagy között *magaslati* különbség van, ezért Tót-
nak össze kell magát húznia. (*magassági*)

S. Varjú Anna

NYELVÉSZ-LELETEK, NYELV-ÉSZLELETEK

Fotó: MTI/EPA – Daniel Berehulak

tás és emberiség elleni büntett címén ítélték kötéltáti halálra. Az ítéletet harminc napon belül végre kell hajtani. (MTI)

Vegyész Alit népirtásért ítélték halálra. Ez nem emberiség, hanem emberiség elleni büntett! (B. G.)

- Sajtóközlemények

Sólyom László részvénytávirata Janez Drnovšek szlovén államfőnek

AAA

Saját mappába csak bejelentkezett felhasználó menthet! Kérjük jelentkezzen be az Ügyfélkapun vagy regisztráljon!

Meglehet, napjainkban gyakoribb is, fontosabb is a részvény, mint a részvét, de „részvénytáviratot” még államfők sem küldhetnek. E korjelző sajtóhiba egy internetes hírportálon található. (B. G.)

Sokalja havi törlesztését?

Ha nem bírja autója hitelét, cserélje le!

vagy

Vásároljon új Suzukit készpénz nélkül, akár havi **13 600 Ft-tól!**

„A törlesztőrészeket sokalljuk, az l betűk számát azonban keveselljük” – írta kísérelvelevelében a példa beküldője, **Béres Attila István** kazincbarcikai olvasónk. Egyetértünk!

ERGONÓMIKUS ÉS FELHASZNÁLÓBARÁT

Ha nyelvbarát is, akkor: ergonomikus! (B. G.)

EGY MONDATBAN

Ismét két rasszista indítékú bűncselekményt követek el Szlovákiába: Galántán egy szudáni orvost, Szepesbélán (Spisská Belá) egy roma fiút vertek meg bőrfejük. (mti)

A Magyar Hírlap 2007. július 6-i számából. A beküldő, **Wagner Alfréd** olvasónk kommentárja: „Csak röviden, hogy elférjen a cikk!”

A kérdés most csak az, hogy ingyenes ebédet visznek-e házhoz (és mennyiért), avagy a házhoz szállítása ingyenes-e az ebédnek (ingyenes ebéd-házhozszállítás). (B. G.)

Komárom központjában albérlő-társat keresek (1 fő) 3 szobás lakásban.

Háromszobás lakásban 1 főt megtalálni nem olyan nehéz, de ha a hirdetés feladója egyedül nem boldogul, szívesen segítünk – írja **Miklós Józsefné** olvasónk, aki a Komáromi Hirdető ez évi 4. számában bukkant e hirdetésre.

Csak ne legyen hagydelhagyd! (Beküldte: **Holczer József** kollégánk, szerző-társunk.)

Ha megnyerte, had vigye!

VW POLO Kiszállásra gurultak a repülónapi nyereményautóval

